

BILTEN

broj 7 / godina II / maj 2018. / Beograd

BILTEN

SADRŽAJ

Uvodna reč	3
Intervju: Evropljani podržali borbu protiv plastičnih kesa – Karmenu Vela	4
Intervju: Srbija bi mogla i brže u pregovorima sa EU – Tanja Miščević	7
CSOnnect dešavanja	11
Nastavak institucionalnog CSOnnect granta	11
Predstavljanje projekata u okviru programa CSOnnect 2018.	12
Mladi istraživači Srbije, Beograd	12
Timočki klub, Knjaževac	13
Društvo mlađih istraživača, Bor	13
Organizacija za poštovanje i brigu o životinjama - ORCA, Beograd	14
Inženjeri zaštite životne sredine, Novi Sad	15
Pokret gorana Vojvodine, Sremski Karlovci	16
Centar za ekologiju i održivi razvoj - CEKOR, Subotica	17
Centar za evropske politike, Beograd	18
Udruženje Forum civilne akcije FORCA, Požega	18
Asocijacija za razvoj ibarske doline - IDA, Kraljevo	19
Timočki omladinski centar, Zaječar	20
Održan Master kurs za predstavnike organizacija civilnog društva	21
Da li će klimatska strategija da razbudi uspavanu srpsku ekonomiju?	23
Zelene prestonice Evrope – primeri za budućnost	28
Pitamo li građane?	33
Horizontalno zakonodavstvo u jugoistočnoj Srbiji	35
Ekološki dani Bora – iskustva primene Arhuske konvencije	36
Poglavlje 27	38

Poštovani čitaoci,

U trenutku kada je Evropska unija kroz novu Strategiju proširenja dala konkretnu perspektivu članstva zemljama Zapadnog Balkana, pre svega Srbiji i Crnoj Gori – izraženu kroz 2025. godinu kao cilj, neophodno je osvrnuti se i na značaj Evrope i evropskih vrednosti na ovim prostorima, smeštene u kontekst zaštite životne sredine. Upravo tome je posvećen i broj CSOnnect biltena koji je pred vama.

Osnovni ciljevi politike životne sredine EU su očuvanje prirodnih vrednosti, promocija resursno-efikasne ekonomije i briga o javnom zdravlju. Posebnu pažnju Evropska unija poklanja borbi protiv klimatskih promena i za ovu oblast izdvaja čak 20% budžeta Unije za period od 2014. do 2020. godine. Novi okvir za klimatsku i energetsku politiku EU do 2030. godine predviđa smanjenje emisije gasova staklene baštice za 40% u odnosu na 1990. godinu, dok je dugoročni cilj smanjenje emisije gasova staklene baštice za 80 do 95% do 2050., u odnosu na baznu 1990. godinu.

Imajući u vidu ove i druge ambiciozne planove Evropske unije u oblasti životne sredine, jasno je da zemlje kandidati za članstvo imaju pred sobom dug i kompleksan put ka usklađivanju zakonodavstava sa propisima Unije. Tako poglavlje 27, često predstavljeno kao jedno od najskupljih polja reformi u pregovaračkom procesu, zahteva mnogo rada, saradnje, aktivnog učešća najširih zainteresovanih grupa, ali i udruženog znanja, sa istim ciljem – članstvom u evropskoj porodici država.

Regionalni centar za životnu sredinu će ostati posvećen pružanju doprinosu pregovorima o poglavljju 27, fokusirajući se na omogućavanje saradnje među različitim akterima, na osnaživanje organizacija civilnog društva i pružanje ekspertske znanje u različitim sferama i podoblastima ove velike i kompleksne teme. Težimo još i jačanju regionalne saradnje zemalja Zapadnog Balkana, jer jedino kroz sinergiju delovanja i kroz zajednička kretanja ka istim ciljevima možemo da obezbedimo zdraviju životnu sredinu za sve građane i približavanje evropskim standardima, kao i usvajanje evropskih vrednosti.

Mihail Dimovski

Izvršni direktor Regionalnog centra za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu

Karmenu Vela

komesar Evropske unije za životnu sredinu, pomorska pitanja i ribarstvo

Evropljani podržali borbu protiv plastičnih kesa

U fokusu ovogodišnje Zelene nedelje u EU biće načini na koje EU pomaže gradovima da postanu bolja mesta za život i rad. Na koji način se u tome mogu prepoznati i dugoročni ciljevi EU u oblasti životne sredine?

Preko dve trećine populacije živi u evropskim urbanim prostorima, u kojima se koristi oko 80% energije i ostvaruje do 85% BDP. U tim područjima su skoncentrisani ljudi, novac, trgovina i industrija, a tu je i najveći evropski potencijal za rast. Ovi prostori su i laboratorije za budućnost: oni se mogu izmeniti tako da se smanji ekološki otisak, da se smanji njihovo korišćenje resursa, poboljša kvalitet vazduha i krene ka cirkularnoj ekonomiji. Ova područja su najvažnija za ostvarivanje ciljeva politike zaštite životne sredine. U Zelenoj nedelji posvećenoj gradovima želimo da prikažemo kako se razvijaju politike u vezi sa kvalitetom vazduha, bukom, prirodom i biodiverzitetom, politike upravljanja otpadom i vodnim resursima, i da

angažujemo lokalne vlasti i građane i ohrabrimo ih da podele svoju viziju održivih gradova.

Skoro ste izjavili da „nije luksuz da našu privredu učinimo zelenijom“, a da države kandidati takođe moraju da preuzmu i da delotvorno sprovode celokupno zakonodavstvo EU. Kao što znate, Srbija je u procesu pripreme pregovaračke pozicije za pregovaranje u okviru pregovaračkog poglavlja 27. Možete li nam dati komentar na trenutno stanje u Srbiji kao državi kandidatkinji? Koliko smo udaljeni od delotvornog sprovođenja pravnih tekovina EU u oblasti životne sredine i da li Srbija treba da ubrza proces pregovaranja u ovoj oblasti?

Srbija je na dobrom putu u pregovorima o pristupanju. Već je otvorila 12 poglavlja i privremeno zatvorila 2 poglavlja. Srbija se trenutno intenzivno priprema za otvaranje poglavlja o životnoj sredini. Možemo videti da Srbija dobro napreduje u mnogim oblastima, naročito u usklađivanju za-

konodavstva, ali primena i sprovođenje propisa i standarda u životnoj sredini treba dosta da se poboljša. Kada je reč o tome, mi uvek kažemo da je „kvalitet definitivno mnogo važniji od brzine“.

Neke od „novih“ država članica su pristupile EU, a nisu zadovoljile kriterijume u vezi sa životnom sredinom i dogovorile su dugačke prelazne periode u određenim oblastima. Šta Srbija i ostale države kandidati mogu da nauče od svojih suseda i država članica?

Ne postoje prečice za članstvo u EU. Buduće države članice moraju biti spremne da preuzmu i delotvorno sprovedu celokupno EU zakonodavstvo, uključujući i propise iz oblasti životne sredine. Stoga države kandidati koje žele da pristupe EU moraju biti u potpunosti spremne da sprovedu pravne tekovine EU, i to od „prvog dana“ članstva. Prelazni periodi moraju biti samo izuzetak, ograničeni u trajanju i u obimu, i dobro opravdani. Mnogo je bolje planirati unapred i uraditi domaći zadatak

odmah sada, bez odlaganja. Pitanja vezana za životnu sredinu su blisko povezana sa ekonomskim razvojem i kvalitetom života građana Srbije. Zbog toga, što se pre time pozabavite – to bolje. To je lekcija koju smo naučili iz prethodnih pristupanja.

Koja evropska država bi mogla da bude uzor Srbiji kada je reč o zaštiti životne sredine, ako se uzmu u obzir izazovi sa kojima se Srbija trenutno suočava?

Mislim da ne postoji jedna izdvojena zemlja na koju Srbija treba da se ugleda. Susedne EU države mogu možda biti ti ugledni primeri zbog zajedničkih prekograničnih izazova i geografske bliskosti. U zavisnosti od područja životne sredine, bilo da je to otpad, voda, vazduh ili zaštita prirode, preporučujem vam da se ugledate na države članice koje su primile najbolje prakse u rešavanju izazova vezanih za životnu sredinu. Ovo mogu biti nove države članice EU, ili one čije su teritorija, stanovništvo ili geografija slične Srbiji. Mislim da će vam

biti korisni naši Izveštaji o pregledu sprovodenja u životnoj sredini (Environmental Implementation Review Reports) koji ističu primere najbolje prakse u primeni propisa iz oblasti životne sredine.

Upotreba jednokratnih nepovratnih plastičnih predmeta će uskoro biti ograničena novim propisima EU. Kakve su prognoze za budućnost kada je reč o smanjenju upotrebe plastike na evropskom nivou? Ovih dana smo svedoci da se u Srbiji preuzimaju prvi koraci ka smanjenju upotrebe plastičnih kesa, jer je jedan od najvećih supermarketa najavio da će početi da ih naplaćuje. Neke reakcije nisu bile baš pozitivne, jer su aludirale na to da ovaj supermarket time samo povećava svoj prostor za zaradu. Šta je potrebno da bi se po tom pitanju promenilo mišljenje javnosti?

Svedoci smo velike promene u svesti o plastiци. Širom Evrope, ljudi su zabrinuti zbog njenog uticaja na životnu sredinu i na zdravlje. Dozlogrdio im je taj pristup plastičnim kosa koja se bacaju i to je sve očiglednije. Postoji prava glad za promenom, i ljudi žele da zaustave plastiku kako ne bi završila u našim vodama, našoj hrani, pa čak i u našim telima. Kampanje ili televizijski programi za podizanje nivoa svesti su naročito tome doprineli. Setite se samo veoma uspešne BBC serije „Plava planeta“. Kada budu uvedene nove mere, građani moraju da budu informisani, mora da postoji transparentnost u vezi sa razlozima koji stoje iza tih mera, ciljevima i uticajem koje će te mera imati. To će doprineti boljem prihvatanju novih pravila, što možemo videti na primeru plastičnih kesa za jednokratnu upotrebu: 72% Evropljana kaže da je smanjilo njihovu upotrebu u poslednje dve godine.

Nedavno je Evropski sud pravde presudio da je Poljska neprekidno kršila evropske standarde o zagadenju vazduha, što je dovelo do skoro 50.000 smrtnih slučajeva u zemlji svake godine. U januaru je Evropska komisija upozorila drugih devet država članica da može pokrenuti sudske postupke ako ne budu predstavile „dodatne uverljive, pravovremene i delotvorne mере“ kako bi se rešili problemi zagadujućih materija u vazduhu. Imajući u vidu ove primere, molimo Vas recite nam kakve instrumente i mehanizme Unija koristi kako bi se ovo rešilo na delotvoran i odgovarajući način?

Mi smo veoma zabrinuti zbog velikog nivoa zagađenja, naročito u gradskim područjima, i nastojimo

da pomognemo državama članicama da obezbede da vazduh koji dišu njihovi građani bude čist. Ovo ostvarujemo kroz niz aktivnosti: obezbedujemo forme za strukturirane dijaloge, kao što su Forum o čistom vazduhu ili Bilateralni dijalozi o čistom vazduhu. Čist vazduh je i područje fokusa Programa Evropske unije za gradove (EU Urban Agenda). Obezbedujemo finansijsku pomoć kroz različite EU programe finansiranja, kao što su strukturni fondovi ili LIFE program, ili kroz poseban instrument kolega-kolegi (peer-to-peer) kojim se finansira direktna razmena primera najbolje prakse između nacionalnih stručnjaka. I pored svih ovih „šargarepa“, s vremenom na vreme moramo da koristimo „štap“ – ako države članice neprekidno krše pravila o kvalitetu vazduha. Pokrenuli smo dosta postupaka zbog povrede koji se najviše odnose na NO₂ i PM₁₀. Zbog toga se trenutno vodi 30 postupaka protiv 20 država članica.

Tanja Miščević šefica Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

Srbija bi mogla i brže u pregovorima sa EU

Da li ste zadovoljni brzinom EU integracija, budući da je Srbija započela pristupne pregovore 2014. a do sada otvorila trećinu od 35 pregovaračkih poglavlja?

Jedna stvar su evropske integracije, druga stvar su pregovori. Pregovori su samo tehnički izraz onoga što je urađeno u evropskim integracijama. Broj otvorenih poglavlja ne korespondira sa onim što je stvarno i stanje na terenu. Mi smo u procesu približavanja EU ušli posle 5. oktobra 2000, a 2004. smo počeli da svoj pravni sistem uskladujemo sa evropskim pravom, daleko pre nego što je stupio na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Dakle, proces evropskih integracija je otišao mnogo dalje od samih pregovora o članstvu. Zašto imamo tu sporost u otvaranju poglavlja, a jeste sporost s obzirom na kapacitete i na taj stepen naše uskladenosti sa EU? Imamo je zbog specifičnosti naših pregovora koji su novina. Podsetiće,

2012. kada je Crna Gora otvarala pregovore, prvi put je EU zauzela novi pristup, stavljajući u prvi plan vladavinu prava, tako što se prva otvaraju i poslednja zatvaraju poglavlja 23 i 24. Kada smo mi počeli pregovore 2014. dobili smo inovirani proces koji ne samo da ima poglavlja 23 i 24 kao merila napretka, već ima i poglavljje 35 koje se odnosi na praćenje implementacije svega što je dogovorenno u procesu normalizacije odnosa sa Prištinom. U tom procesu normalizacije ne zavisi sve od Beograda nego od druge pa i od treće strane, od same EU. Da se vratim na vaše pitanje, kao šefica Pregovaračkog tima nisam zadovoljna brzinom otvaranja poglavlja. Mi, na primer, u ovom trenutku imamo pet pregovaračkih poglavlja koja su spremljena za otvaranje, a da li će biti otvorena - to je veliko pitanje i ono zavisi i od tih „bočnih“ pitanja, gde mi vidimo veliki pritisak zbog pitanja normalizacije odnosa sa Prištinom.

Da li verujete u prognoze Evropske komisije da bi Srbija mogla do 2025. godine da postane članica EU i šta su najveći izazovi na tom putu?

Za mene je to najbolji mogući scenario. Ostalo je još jako puno posla, da otvorimo dve trećine poglavlja i zatvorimo 95 odsto! U tom procesu imamo tri vrste izazova. Jedno su politički izazovi koji se pojavljuju u pregovaračkom procesu. Ta politička pitanja su posebno važna za pojedine države članice i mi smo ih, u dosadašnjem procesu, videći u nekoliko slučajeva kada su na njima insistirali naši susedi. Tu naravno ulazi i ovo veliko pitanje normalizacije odnosa sa Prištinom. Druga vrsta izazova su oni koji zahtevaju reformu velikih sistema kao što je pravosuđe i sve ono što se odnosi na pravdu, slobodu i bezbednost, pa onda i državna uprava. Postoji i treća grupa izazova koja se odnosi na one oblasti koje imaju veliki broj pravnih pravila a tu je ekonomija, zaštita životne sredine i klimatske promene, ali i pitanja koja se odnose na bezbednost hrane u oblasti poljoprivrede, pa na energetiku, rudarstvo... Dakle, na one oblasti za koje smo mi i inače veoma zainteresovani.

Hoće li u odluci o pristupanju Srbije Evropskoj uniji presuditi politički kriterijumi, poput pitanja Kosova, ili ekonomski i ostali navedeni u 35 pregovaračkih poglavlja?

Odluka o članstvu uvek je politička odluka država članica. One moraju, svaka za sebe i u dogovoru sa svima ostalima, da donesu političku odluku. Jasno je da u tom odlučivanju neće prevagnuti pitanja kao što je na primer javno-privatno partnerstvo. Ali vi usvajanjem zakona o javno-privatnom partnerstvu tehnički „punite“ njihovu argumentaciju zašto Srbija treba da bude članica EU. Dakle, normalizacija odnosa sa Prištinom je važna, vladavina prava je važna ali treba voditi računa i o tim pitanjima koja su, da tako kažem, politički neosetljiva, ali koja čine sadržinu pregovora. Za neke od država članica pravo intelektualne svojine je najvažnije pitanje.

Istraživanja pokazuju da građani podržavaju proces reformi u većem procentu od samog članstva. Koliko se, u tom smislu, srpsko društvo promenilo od 2012. godine?

Nijedno društvo nije sklono reformama. Jako mali broj pojedinaca je, i u privatnom životu, rešen da preko noći stvari promeni. Zato je taj proces težak.

Ono što mi nemamo je vreme. Mi ne možemo da pustimo da se stvari menjaju same već moramo da ih indukujemo, da se poslužim izrazom iz fizike. E ta indukcija, ona dolazi iz EU, iako se čini da su ljudi to prestali da opažaju ili da u to veruju. Kada smo, na početku procesa pridruživanja, u tadašnjoj Kancelariji za evropske integracije, počeli sa merenjem stavova građana prema članstvu u EU, imali smo izjednačenu podršku članstvu i reformama. Broj ljudi koji podržava reforme ostao je isti, a podrška članstvu je opala. Verujem da je to posledica grešaka koje smo činili mi u Srbiji, ali i zbog grašaka EU i međunarodnog okruženja, jer ljudi opažaju da je bilo neispunjениh obećanja na koja smo svi računali. Dokument Evropske komisije koji je objavljen u februaru, ta Strategija za Zapadni Balkan, novi je podsticaj jer pokazuje da EU ostaje posvećena proširenju. A što se reformi tiče, teško je reći koliko smo reformisani i šta bi tu bila dovoljna mera.

Da li smo, na primer, prevazišli onaj kliše o EU, u kojoj je svaki krastavac iste veličine i u kojoj rakija ili kobasice neće moći da se prave na tradicionalan način?

Nismo ih prevazišli! To su zablude koje jako teško otklanjamo. Pominjete meso, ta oblast – dobrobit životinja, za koju su se vezivala najrazličitija tumačenja, veoma je reformisana u poslednjih deset godina. Reč je zapravo o tome da životinja ne treba da bude tretirana na način koji će uništiti kvalitet mesa koje će se sutra pojaviti u našoj ishrani. To je poenta, a ne priče o zabrani pušnica za meso ili svinjokolja... To je isto pitanje kao i da li ćemo izgubiti cirilicu kada udjemo u EU? Ne, naravno, cirilica je evropsko pismo koje je Bugarska već unela u EU, kao što su Grci uneli alfabet. Ne možete izgubiti nešto što se već nalazi u EU, samo možete da dodate svoju vrednost.

U toku je definisanje pregovaračke pozicije Srbije za poglavje 27. Šta mislite da će Srbija iskoristiti kao razvojnu šansu pri dostizanju standarda EU u oblasti životne sredine?

Pratim ono što radna grupa za poglavje 27, na čelu sa nadležnim ministarstvom i ministrom Goranom Trivanom, govori. Dogovarali smo se kada smo definisali rokove za završetak pregovaračke pozicije Srbije za ovo poglavje. Nikako ne treba žuriti jer je ovo poglavje u velikoj meri drugačije. Dve trećine acquis-a, tih pravnih pravila EU,

odnosi se na zaštitu životne sredine, a reč je i o definitivno najskupljoj oblasti za usaglašavanje. Mi zapravo sa EU dogovaramo te prelazne periode, periode za koje nam trebaju olakšice kako neke propise ne bismo uveli do trenutka pristupanja EU, već da bismo ih uvodili kasnije. Zato imamo možda malo više prostora da pripremimo pregovaračku poziciju. Ono što je novina koju mi prvi put imamo jeste da svaki od prelaznih perioda obraćemo posebnim akcionim planom. Dakle, dvadesetak akcionih planova za dvadesetak prelaznih perioda jer hoćemo da pokažemo da znamo šta želimo, znamo koji je krajnji rok i znamo šta radimo u međuvremenu. Imamo, dakle, taj pravni, institucionalni i finansijski okvir, koji je jako važan.

Često se ističe da je poglavljje 27 jedno od najskupljih. Da li ta računica uključuje i cenu takozvanog „scenarija uobičajenog postupanja“ i kako će Srbija da finansira ispunjavanje kriterijuma u vezi sa zaštitom životne sredine?

Jedan deo će se svakako finasirati iz budžeta i to je ono što je najveći izazov. Mi moramo biti svesni te ukupne cifre do neke krajnje godine o kojoj sada govorimo pripremajući pregovaračku poziciju, ali iz budžeta se svake godine mora izdvajati određena suma. Ona postoji, postojala je i ranije, kroz tzv. Zeleni fond, u koji se ubiraju sredstva po principu „zagadivač plaća“. Svako ko zagaduje životnu sredinu mora da plaća taksu. Taj Zeleni fond je bio ukinut, ali je sada opet vraćen, pa treba vremena da se naplata vrati na staro. Iz tog Zelenog fonda bilo bi dovoljno sredstava za ono što bi bila investicija države. Drugo su, naravno, sredstva EU, koja dobijate kada postanete članica i zato je važna ona pomenuta godina potencijalnog članstva, jer tako možete nešto da počnete i da računate. Treće, ova oblast je jako isplativa za investiranje. Pokazalo se da je sistem reciklaže jedan od najinteresantnijih, tu govorite o cirkularnoj ekonomiji koja je, ako se ne varam, način na koji funkcioniše nemačka ili italijanska privreda.

Da li postoje naznake da, stremeći ka održivosti, Srbija kreće i u pravcu pametnog i održivog ekonomskog razvoja?

Nisam ekspert za tu temu, ali pratim ono o čemu je reč u pregovaračkom procesu. U pregovaračkom poglavlju 20 imamo interesantno pitanje industrijske politike. Naša obaveza, da bismo zatvorili to poglavlje, je da napravimo strategiju industrijskog razvoja koja uključuje i elemente o kojima vi govorite. Na tome radi tim Ministarstva privrede i Privredne komore Srbije.

Kako ocenjujete doprinos organizacija civilnog društva procesu pregovora? U kojoj oblasti je ovaj doprinos najznačajniji u dosadašnjem toku pregovora, a kakav je u oblasti pregovora o životnoj sredini?

Kao neko ko je pratilo pregovore velikog broja država sa Evropskom unijom, posebno zemalja centralne i istočne Evrope, mogu da kažem da možemo da se pohvalimo da smo država koja je na najformalniji način, kroz Nacionalni konvent o EU, uključila civilno društvo u proces pregovora o pristupanju. Podsećam da je Skupština Srbije donela rezoluciju o tome kako će Konvent biti deo ovog procesa.

Mi nijedan zvanični dokument, bilo da je reč o akcionom planu, strategiji ili pregovaračkoj poziciji, ne možemo uputiti, a da ga ne odobri skupštinski Odbor za evropske integracije, koji se prethodno konsultuje sa Konventom, a Konvent je platforma koju čini više od 700 organizacija civilnog društva. Naravno da uvek ima prostora da se ti odnosi unaprede. Očekujemo i njihove najnovije preporuke za pregovarački proces za svako od pojedinačnih poglavlja, što je za nas jako važno. Primer su organizacije koje se bave zaštitom životne sredine, kojih ima jako mnogo i na lokalnom i na nacionalnom nivou. U okviru Konventa postoji i radna grupa za poglavlje 27 koja je jako velika, ali postoji i posebna, paralelna platforma - Koalicija 27, koja se bavi zaštitom životne sredine, koja takođe priprema „shadow report“ (Izveštaj iz senke) o pitanjima u vezi sa pregovorima. Mi nikada nismo odbili saradnju i njihove izveštaje sa zanimanjem čitamo i konsultujemo se o svemu što oni ili mi znamo, a daje novo u toj oblasti. Taj odnos je veoma razvijen. Organizacije civilnog društva su potrebne ne samo da bi potvrđivale ono što mi radimo, već da budu vrlo konstruktivne, da kažu gde se greši, a na šta treba da se usmeri pažnja. Čini mi se da je saradnja vrlo dobra.

CSOnnect dešavanja

Potpisivanjem ugovora o institucionalnim grantovima u okviru Programa podrške civilnom društву u Srbiji u oblasti životne sredine – CSOnnect, Regionalni centar za životnu sredinu (REC) ušao je u poslednju godinu sprovođenja ovog programa. Do kraja ove godine 11 konzorcijuma organizacija civilnog društva, koje obuhvataju 64 organizacije iz cele Srbije, nastavlja sa sprovođenjem drugog dela institucionalnih grantova. Finansijska podrška ovom projektu dolazi od Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju, a ukupan fond koji je organizacijama dodeljen kao nastavak institucionalne podrške iznosi 413.000 evra.

Direktorka REC Kancelarije u Srbiji Ruža Radović naglasila je u uvodnom obraćanju značaj uloge civilnog društva u izazovnom trenutku očekivanja otvaranja poglavlja 27 u pregovorima Srbije sa Evropskom unijom, kao i da je cilj ovog projekta i podrške Švedske da organizacije civilnog društva preuzmu vodeću ulogu u zaštiti životne sredine.

Ola Anderson iz Odeljenja za razvojnu saradnju u Ambasadi Švedske u Srbiji naglasio je da Švedska podržava evropske integracije Srbije kroz fondove za koje godišnje izdvaja 12 miliona evra, a prioritet je zaštita životne sredine. Kako je objasnio, civilno društvo ima važnu ulogu u praćenju reformi u zašti-

ti životne sredine u Srbiji, ali i kao partner u dijalogu.

Savetnik ministra zaštite životne sredine zadužen za saradnju sa civilnim društvom Srđan Stanković primetio je da postoji dobra volja državne uprave da saraduje sa civilnim društvom, ali da često postoji jaz u komunikaciji, te da će njegov cilj biti da se podstakne dijalog o konkretnim problemima, ali i konkretnim rešenjima, naročito u kontekstu poglavlja 27.

Programske aktivnosti će kroz nove institucionalne grantove da pokriju veliki broj tema iz oblasti životne sredine, te se očekuju značajni rezultati u sferi upravljanja otpadom, horizontalnog zakonodavstva, upravljanja vodama, zaštite prirode, klimatskih promena, upravljanja otpadom u poljoprivredi, kao i civilnoj zaštiti. Značajno je da nagradene organizacije u okviru CSOnnect programa deluju i svoje aktivnosti sprovode na svim nivoima – lokalnom, regionalnom i nacionalnom.

Regionalni centar za životnu sredinu kroz sprovođenje ovog programa teži da podrži i osnaži organizacije civilnog društva koje imaju potencijal da preuzmu vodeću ulogu u ključnim izazovima u oblasti životne sredine i pomogne im u nastojanjima da pruže svoj doprinos pregovaračkom procesu u okviru poglavlja 27, ali i ostvare dijalog sa institucijama Republike Srbije i Evropske unije.

Predstavljanje projekata u okviru programa CSOnnect 2018.

> Mladi istraživači Srbije Beograd

Horizontalno zakonodavstvo, kao i zaštita prirode i voda – i ove godine su prioriteti projekta u okviru Programa podrške civilnom društvu u Srbiji u oblasti životne sredine (CSOnnect) kojim rukovode Mladi istraživači Srbije. U sprovođenje ovog projekta uključeni su i organizacije TERRA's, Arhus centar Novi Sad, GM „Optimist“, Grupa Kobra, a od ove godine partner je i Centar modernih veština.

Aktivnostima pokrivaju teritoriju cele Srbije, a centri lokalnih akcija su Subotica, Novi Sad, Beograd, Gornji Milanovac i Niš.

Tokom prve godine projekta ove organizacije su intenzivno radile i na lokalnom i na nacionalnom nivou. Kao neke od najznačajnijih rezultata navode: formiranje pet informativno-edukativnih centara u gradovima iz kojih su partnerske organizacije; unapređenje kapaciteta organizacija civilnog društva i predstavnika institucija o poglavljju 27; učešće u izradi i promociji izveštaja iz senke Koalicije 27; povećanje razumevanja rodne perspektive i uloge

žena u reformama koje donosi primena acquis-a EU; unapređenje organizacije kroz promocije aktivnosti i strateško planiranje. Podrška koju su dobili kroz CSONnect program je 43 hiljade evra.

Poučeni prošlogodišnjim iskustvom, a vođeni prepoznatim potrebama ciljnih grupa, rad u 2018. će usmeriti na: jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva i institucija za bolje razumevanje planiranja i sprovodenja politika EU u oblasti zaštite prirode, horizontalnog zakonodavstva i voda; zagovaranje bolje intersektorske saradnje tokom izrade zakona; stvaranje uslova za bolji dijalog institucija i civilnog društva o pitanjima životne sredine na lokalnom i nacionalnom nivou; veće razumevanje potrebe rodne ravnopravnosti u politici životne sredine; jačanje organizacije kroz nastavak strateškog planiranja.

Tokom ove godine planiraju sledeće aktivnosti: sastanci i konsultacije sa donosiocima odluka, koordinacija učešća civilnog društva u radu Odbora za zaštitu životne sredine Skupštine Srbije, monitoring poglavlja 27 i rad na izveštaju iz senke Koalicije 27. Edukativni materijali u vidu online kurseva, brošura i lifleta će biti dostupni građanima na teritoriji opština u kojima se sprovodi projekat. Kroz medijske konferencije, promociju rada na internetu i direktnе susrete sa građanima planiraju da povećaju vidljivost i uticaj ove grupe organizacija.

> Timočki klub Knjaževac

Timočki klub iz Knjaževca u okviru programa CSONnect tokom 2018. godine planira jačanje civilnog društva da bi na lokalnom nivou moglo aktivno da prati primenu evropskih standarda u zaštiti životne sredine. U mreži organizacija koju predvodi Timočki klub su i udruženje „Pirgos“, Asocijacija za razvoj Kladova, Ženska inicijativa Knjaževca, udruženje građana „Entuzijasti Kučeva“, Centar lokalne demokratije LDA.

Tokom prošle godine u okviru ovog projekta organizacija je na lokalnom nivou uticala na rešavanje problema u zaštiti životne sredine kroz jačanje kapaciteta i aktivno učešće u izradi nacrta Programa zaštite životne sredine opštine Knjaževac

za period 2016 - 2020. godine. Iniciran je transparentniji rad lokalnih samouprava u delu javno dostupnih registara lokalnih zagađivača korišćenjem mogućnosti za pristup informacijama od javnog značaja. Takođe, na osnovu rezultata istraživanja u 20 opština jugoistočne Srbije i primena tekovina poglavlja 27, izrađene su preporuke u vezi sa definisanjem obaveznog broja zaposlenih u lokalnim samoupravama, a na osnovu kriterijuma veličine opštine i zaštićenih prirodnih područja na njenoj teritoriji. Ove preporuke su dostavljene svim relevantnim ministarstvima i Stalnoj konferenciji građova i opština, što je bio značajan doprinos uključivanju u procese na nacionalnom nivou.

Iznos koji je dodeljen konzorcijumu za ove projektnе aktivnosti je 42 hiljade evra, a teritorija na kojoj se sprovode obuhvata četiri okruga (Braničevski, Borški, Zaječarski i Pirotski) i 20 lokalnih samouprava.

Cilj projekta „Životna sredina - budućnost i izazovi održivog razvoja jugoistočne Srbije“ je jačanje organizacija civilnog društva iz jugoistočne Srbije i njihovo aktivno učešće u praćenju primene me-

dunarodnih i nacionalnih propisa iz oblasti zaštite životne sredine na lokalnom nivou. Namera je da se motivišu lokalne vlasti, ali i druge zainteresovane strane da sarađuju u primeni principa iz poglavlja 27, kao i da javnost jugoistočne Srbije bude informisana i uključena u odlučivanje o zaštiti životne sredine u svojim zajednicama.

> Društvo mladih istraživača Bor

Grupa organizacija civilnog društva iz Bora predvođena Društvom mladih istraživača u nastavku programa CSOnnect planira proširenje svojih aktivnosti na područje čitave istočne Srbije. Partneri u ovom projektu su udruženje „Village“, Građanska čitaonica „Evropa“ i udruženje „Grupa 55“.

U prvoj godini granta najznačajniji rezultati su postignuti u jačanju organizacije i uticaja Društva mladih istraživača i partnera, postizanju veće vidljivosti ekoloških organizacija, posebno učešćem u većem broju javnih rasprava na lokalnom i nacionalnom nivou i inovaciji dosadašnjih tradicionalnih programa podizanja ekološke svesti, informisanja i obrazovanja građana.

U nastavku programa u 2018. godini fokus je na ključnim ekološkim temama u procesu pristupanja EU u oblastima unapređenja horizontalnog zakonodavstva (posebno o procenama uticaja na životnu sredinu), upravljanja otpadom (prvenstveno otpadom iz rudnika) i zaštite životne sredine (naročito kroz zaštitu očuvanih prostora prirode u zaleđu industrijskih centara kao što je Bor). Ove teme biće glavni sadržaj tradicionalnih programa Društva mladih istraživača i partnera - tribina, rasprava, ekoloških škola i drugih oblika edukacije, medijskih kampanja, naučnih manifestacija i volonterskih aktivnosti, uz inovativne forme kao što su foto-safari, istraživanja na terenu i međunarodni omladinski kamp. Za nastavak programa CSOnnect u Boru u 2018. godini odobren je budžet od 42.000 evra, koji je omogućio bitno unapređenje kapaciteta vodeće organizacije i realizaciju tradicionalnih programa ekoloških aktivnosti svih partnera.

Proširenje programa na područje čitave istočne Srbije planirano je u saradnji sa ostalim CSOn-

ct konzorcijumima, posebno Timočkim klubom iz Knjaževca i Timočkim omladinskim centrom iz Zaječara. Pored toga, Društvo mladih istraživača Bor deluje na području čitave Srbije kroz Savez ekoloških organizacija civilnog društva „Zelena lista Srbije“, kao i kroz brojne mreže u saradnji sa Mladim istraživačima Srbije.

> Organizacija za poštovanje i brigu o životnjama - ORCA Beograd

Organizacija za poštovanje i brigu o životnjama (ORCA) u okviru programa CSOnnect tokom 2018. godine planira da posebnu pažnju posveti jačanju baze onih koji podržavaju rad ove organizacije i partnera, kao i jačanju kapaciteta za komunikaciju sa bazom putem društvenih medija.

Cilj projekta je da se kroz njega prate procesi pregovaranja u okviru poglavlja 27, naročito u oblasti zaštite prirode. Najavljen je lobiranje kod donosi-laca odluka za održive politike zaštite životne sredine sa fokusom na zaštitu prirode u poljoprivredi, usvajanje Sporazuma o zaštiti evropskih slepih miševa i unapređenje Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu.

Konzorcijum, koji predvodi ORCA, čini 12 organizacija civilnog društva koje su usmerene na zaštitu životne sredine: Ekološki pokret „Okvir života“, Udruženje „HabiProt“, Ekološko društvo Dragačevac, Udruženje „Lužnički Trgonji“, Udruženje „Forum za održivi razvoj“, Udruženje za razvoj organske proizvodnje „Biobalkan“, Planinarsko društvo „Oštra čuka“, Udruženje mladih – Sokobanja „UM“, Udruženje „ZooPlanet“, Agro-turističko ekološko udruženje „Za Jelašnicu“, Ruralni centar „Sova“ i Društvo istraživača „Vladimir Mandić-Manda“. Po-krivaju teritoriju od Beograda i Sremske Mitrovice, preko Valjeva, Guče, Mionice, Sokobanje do Niša, Niške Banje, Babušnice i Dimitrovgrada.

Kao značajne rezultate tokom prve godine projekta navode jačanje kapacitete organizacija za javno zastupanje i dalji razvoj aktivnosti. Članice ove mreže su učestvovalе u javnim debatama i procenama uticaja na životnu sredinu, sastancima na temu prioriteta u finansiranju iz sredstava EU,

inicijativama za formiranje lokalnih akcionalih grupa, a podsticale su i dijalog između zainteresovanih strana, aktivno uključujući gradane i civilni sektor. Finansijska podrška iz CSONnect je 40 hiljada evra.

> Inženjeri zaštite životne sredine Novi Sad

Upravljanje otpadom je u fokusu projekta koji predvode „Inženjeri zaštite životne sredine“. Partneri u realizaciji ovog projekta su osam udruženja - članica Savez ekoloških udruženja „Zelena lista Srbije“: Ekološki pokret „Moravski orašak“ iz Trstenika, Eko- klub „Zeleni putokazi“ iz Raške, Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine „Zeleni krug“ iz Novog Sada, Ekološki pokret „Bela breza“ iz Kruševca, Odred izviđača „Zavičaj 1093“ iz Vranja, Centar za održivu budućnost „Zelena zona“ iz Knjaževca, „Porečje“ iz Vučja i Udrženje građana „Zeleni ključ“ iz Niša. Još jedno udruženje koje je član „Zelene liste Srbije“ - Društvo mladih istraživača Bora, vodi poseban konzorcijum u okviru istog programa, ali su njihovi predstavnici uključeni u sve zajedničke aktivnosti mreže.

Tokom prve godine projekta „Zelena lista Srbije“ i „Inženjeri zaštite životne sredine“ doneli su jasne strateške planove. Mreža je ojačana razvojem svojih članica, uspostavljena je redovna i funkcionalna komunikacija, prošireno je članstvo „Zelene liste“ i unapređeni kapaciteti udruženja za prikupljanje sredstava putem pripreme predloga projekata, kao i za komunikaciju sa ciljnom grupom preko društvenih mreža. Pored toga, članice „Zelene liste“ jasno su se pozicionirale kao organizacije koje prate upravljanje otpadom i postale su prepoznatljive, kako među donosiocima odluka i medijima, tako i široj javnosti. Zahvaljući lokalnim akcijama i treninzima koji su održani unapređeni su kapaciteti svake organizacije-članice, privučeni novi volonteri, kao i brojni aktivisti.

Projektu je za 2018. godinu dodeljen budžet od 37.500 evra, a planirane su aktivnosti u svim gradovima i opštinama u kojima deluju partnerske organizacije: Niš, Knjaževac, Vučje, Kruševac, Vranje, Raška, Trstenik i Novi Sad.

Osnovni cilj je unapređenje održivosti „Inženjera zaštite životne sredine“ i članica „Zelene liste Srbije“, kako bi se unapredio dalji razvoj civilnog društva u Srbiji sa akcentom na uključivanje javnosti u proces pregovora Srbije sa EU u poglavljju 27 i oblasti upravljanja otpadom. Ovaj fokus je oda-

bran jer je u oblasti upravljanja otpadom lokalni nivo ključan, pošto se na njemu sagledavaju sve manjkavosti sistema. Kako nije moguće uspostaviti sistem bez regionalnog pristupa, saradnja i partnerski odnos među lokalnim ekološkim organizacijama je od izuzetnog značaja.

Plan je da se članicama mreže obezbedi dugoročno učešće u procesima donošenja odluka na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou u oblasti upravljanja otpadom, kao i da se podstakne zajedničko delovanje organizacija prilikom praćenja stanja na terenu, ali i lobiranja za usvajanje i primenu održivih politika u oblasti upravljanja otpadom.

Tokom 2018. godine planirane su brojne aktivnosti: konferencija o upravljanju otpadom za predstavnike i predstavnice privrede, civilnog društva, medija i donosilaca odluka; kampanja za uspostavljanje sistema upravljanja otpadom po standardima EU u Srbiji; edukativni program „Upravljanje otpadom u Srbiji po EU standardima“ i kreiranje i izdavanje publikacije namenjene građanima i građankama o upravljanju otpadom; devet lokalnih akcija partnerskih organizacija u devet lokalnih samouprava o upravljanju otpadom; tri zajednička susreta svih članica mreže u Nišu, Kruševcu i Novom Sadu.

> Pokret gorana Vojvodine Sremski Karlovci

Pokret gorana Vojvodine radi kroz tri programske celine: lokalni održivi razvoj, obrazovanje za održivi razvoj i javno zastupanje u oblasti zaštite životne sredine sa akcentom na izgradnji lokalnih kapaciteta – udruženja, poslovnog sektora i lokalnih samouprava, kao i uključivanje mlađih. U saradnji sa partnerima - Arhus centrom iz Kragujevca, Pokretom gorana Novog Sada i Arhus centrom južne i istočne Srbije, već drugu godinu razvija platformu organizacija na nacionalnom nivou, kroz koju se znanje pretače u praksi, i doprinosi održivom razvoju lokalnih zajedница. Tokom 2018. godine posebno će se baviti temama energetska efikasnost i zaštita prirode.

Kroz dalji razvoj platforme „Mreža dobre energije“ radiće na unapređenju energetske efikasnosti i energetskog menadžmenta na lokalnom nivou, sa fokusom na povećanje informisanosti građana,

lokalne samouprave i biznisa, kao i obezbeđivanje podrške za korišćenje obnovljivih izvora energije.

Kada je u pitanju zaštita prirode, akcenat je na povećanju učešća javnosti i transparentnosti u procesima izrade javnih politika upravljanja javnim dobrima i prirodnim resursima, kao i na povećanu zastupljenosti odabranih politika upravljanja prirodnim resursima u lokalnoj političkoj agendi.

Za planirane aktivnosti, koje će biti realizovane u odabranim opštinama Južnobačkog, Šumadijskog i Nišavskog okruga, Pokret gorana Vojvodine je dobio 39.500 evra u okviru „CSOnnect“ programa.

„Mreža dobre energije“ ima kapacitet da rešava pitanja prekomerne budžetske potrošnje za energetske potrebe javnog sektora na lokalnom nivou, skreće pažnju na štetne posledice ovakve neefikasne potrošnje na lokalnu životnu sredinu, kao i pitanje energetskog siromaštva koje ugrožava zdravlje ranjivih grupa, ali i svih građana kroz zagađenje životne sredine. Kroz iniciranje konsultacija i učešće u izradi modela za osnivanje lokalnih fondova za energetsku efikasnost, planiraju da pomognu jedinicama lokalne samuprave da nadu održiva rešenja za upravljanje resursima, ali i za pomoći ranjivim grupama pogodenim energetskim siromaštvo. Da bi pokazali uspešnost takvih modela, planiraju sprovođenje energetskih pregleda četiri javna objekta, nakon kojih će predložiti mera za povećanje njihove energetske efikasnosti, koje će u kratkom roku dati pozitivne rezultate kroz uštede i smanjenje negativnog uticaja na zdravlje.

Planiran je i nastavak saradnje sa svim institucijama nadležnim za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom SRP „Koviljsko-petrovaradinski rit“, kako bi zajedno kreirali model održivog upravljanja, čiji je ključni uslov učešće javnosti.

> Centar za ekologiju i održivi razvoj - CEKOR Subotica

Klimatske promene, industrijsko zagađenje i otpad su ključne oblasti projekta koji realizuje Centar za ekologiju i održivi razvoj iz Subotice (CEKOR) dok će se horizontalnim zakonodavstvom baviti

kroz sve tri navedene teme. U projektu učestvuju i dve partnerske organizacije: UNEKOOP iz Paraćina i Ekološki pokret Vrbasa iz Vrbasa.

Tokom prethodnog perioda CEKOR je, kao organizacija koja vodi radnu grupu za poglavlje 27 Nacionalnog konventa o EU, uspeo da delegira članove u najznačajnije radne grupe nadležnog ministarstva, te u Nacionalni savet za klimatske promene. Kroz Nacionalni konvent održana je konferencija o važnosti energetskog planiranja u opštinama; sastanak pregovaračke grupe 27 sa Nacionalnim konventom, koji je otvorio ministar zaštite životne sredine Goran Trivan, kao i tematska sednica radne grupe o poljoprivredi i klimatskim promenama u Paraćinu.

U proteklom periodu je održano i šest okruglih stolova, u Vrbasu, Kucuri i Kuli organizovano je 16 različitih radionica, koje su obuhvatile ukupno 470 učenika osnovnih i srednjih škola, na raznorodne teme, dok su u Subotici za učenike srednjih škola održane četiri radionice o zaštiti ugroženih životinjskih vrsta i upravljanju otpadom, koje su obuhvatile oko 100 učenika.

Za ovaj projekat je iz CSOnnect programa izdvojeno 39 hiljada evra za aktivnosti koje su planirane na području cele Srbije. Pojedine kampanje imaju lokalni fokus na Vrbas, Paraćin, Beograd, Suboticu, Novi Sad, Kragujevac i Bor.

Cilj CEKOR-a je da utiče na doprinos civilnog društva pregovorima o poglavlju 27 (životna sredina i klimatske promene) i poglavlju 14 (transport). Navajili su kampanje, koje će za cilj imati sprečavanje uvoza neopasnog otpada za potrebe ko-procesuiranja, podizanje svesti o spaljivanju otpada i štetnosti emisija, zagovaranje zabrane korišćenja alternativnih goriva iz otpada, kao i prevenciju rizika i adaptaciju na klimatske promene uz podizanje svesti o rizicima promene klime. Zalažu se za bolju usaglašenost sa zakonima u EU i bolju primenu domaćeg zakonodavstva iz oblasti industrijskog zagađenja.

CEKOR će sa partnerima tokom ove godine da održi jednu plenarnu i tri tematske sednice Nacionalnog konventa za poglavlje 27 o sledećim temama: otpadne vode iz industrije, horizontalno zakonodavstvo i nacrt pregovaračke pozicije.

Takođe planiraju osnivačku sednicu radne grupe za poglavlje 14, koje se bavi pitanjem transporta. Najavljuju tri okrugla stola - o spaljivanju otpada, Arhuskoj konvenciji i o primeni strateške procene uticaja, kao i mnogobrojne radionice za razne ciljne grupe, konferencije za novinare, peticije, izlete i radne akcije.

> Centar za evropske politike Beograd

Bolje učešće civilnog društva u procesu odlučivanja u vezi sa poglavljem 27 u fokusu je projekta koji Centar za evropske politike iz Beograda sprovodi u okviru programa CSONnect. Partneri ove organizacije su Ekološki centar „Stanište“, Ekološki pokret Odžaka, Lokalni ekološki pokret iz Smedereva i Business and Economy Center Beograd.

Kao rezultate tokom prve godine učešća u ovom programu ističu istraživanje o finansiranju zaštite životne sredine kojim je unapređena informisanost i sposobnost civilnog društva da utiče na ekološke odluke; jačanje dijaloga predstavnika javnog, civilnog i privatnog sektora putem osam dogadjaja o zaštiti životne sredine; povećanje svesti javnosti o značaju životne sredine kroz medijske nastupe, kratkometražne animacije i 17 predavanja za učenike osnovnih i srednjih škola; unapređenje veština predstavnika civilnog društva o metodama komunikacije, pristupanju EU, kreiranju javnih politika i finansiranju zaštite život-

ne sredine održavanjem 12 obuka za predstavnike ekoloških NVO; finalna konferencija na kojoj su učestvovali predstavnici državnih institucija i Evropske unije u Srbiji.

U drugoj godini kao prioritet ističu unapređenju javnih politika i učešća civilnog društva u donošenju odluka o finansiranju zaštite životne na lokalnom nivou. U tom kontekstu, radiće na jačanju kapaciteta civilnog društva i zagovaranju usvajanja najboljih rešenja u oblasti finansiranja zaštite životne sredine. Osim finansiranja zaštite životne sredine, baviće se i temama u vezi sa procenom uticaja na životnu sredinu, imajući u vidu izmene Zakona o proceni uticaja koje su trenutno u toku. Plan je da navedene ciljeve postignu organizovanjem konsultativnih sastanaka, obuka, predavanja i dubinskog istraživanja. Za ostvarenje pomenutih ciljeva konzorcijum raspolaže budžetom u iznosu od 38 hiljada evra, a aktivnosti su planirane na teritoriji cele Srbije.

> Udruženje Forum civilne akcije FORCA Požega

Upravljanje otpadom i horizontalno zakonodavstvo u vezi sa tom temom biće u fokusu projekta koji organizacija FORCA iz Požege sprovodi u okviru programa CSONnect tokom 2018. godine. Partneri u projektu su Somborski edukativni centar, Edukativni centar Kruševac i Proaktiv

Mladi
istraživači
Srbije
Beograd

Timočki klub
Knjaževac

Društvo
mladih
istraživača
Bor

Organizacija za
poštovanje i brigu o
životinjama - ORCA
Beograd

Inženjeri
zaštite
životne
sredine
Novi Sad

Pokret
gorana
Vojvodine
Sremski
Karlovc

iz Niša, a sve organizacije su prošle godine u okviru ovog projekta formirale Savez udruženja „Ekonet“.

Kao rezultate prošlogodišnjeg projekta navode podizanje unutrašnjih kapaciteta organizacija organizovanjem seminara o strateškom planiranju i menadžmentu ljudskih resursa. Realizovano je 18 radio emisija „Zeleni glas“ u saradnji sa radio Požegom, održano je pet regionalnih sastanaka i šest lokalnih akcija. Mapirano je 116 relevantnih dokumenata, sprovedeno ispitivanje kapaciteta lokalnih samouprava u 14 gradova i opština i urađena analiza 20 dokumenata. Nakon toga, lokalnim samoupravama je dostavljeno 15 konkretnih preporuka koje se odnose na neophodnost usklađivanja pojedinih odluka sa nacionalnim politikama i strategijama i zakonskim obavezama i poslato 11 zahteva o dostupnosti informacijama od javnog značaja.

Za ovu godinu planirane su obuke za bavljenje temom otpada, razmene znanja među organizacijama, kao i izrada strateškog plana mreže „Ekonet“ za period od tri godine. Takođe, planirano je praćenje strateških dokumenata i saradnja sa institucijama. Svaka od organizacija članica „Ekoneta“ realizovaće najmanje tri lokalne aktivnosti, a planirano je i proširenje mreže.

Projekat će se realizovati na teritoriji Moravičkog, Zlatiborskog, Rasinskog, Niškog i Zapadnobačkog okruga, a za njega je iz programa CSOnnect izdvojeno 42 hiljade evra. Cilj je da partneri budu stalna podrška lokalnim zajednicama u oblasti

upravljanja otpadom, kao i da se podstiče aktivno učešće građana u poslovima lokalne samouprave značajnim za kvalitet života.

➤ Asocijacija za razvoj ibarske doline - IDA Kraljevo

Klimatske promene, upravljanje vodama i zaštita prirode glavne su teme projekta koji sprovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline (IDA). Partneri u projektu su i organizacije „Prijatelji Brodareva“, Nacionalno udruženje „Serbia organika“ iz Beograda, Fenomena iz Kraljeva, Udruženje rudnjanskih domaćina i „Prijatelji Zemlje“ iz Ivanjice.

U prvoj godini realizacije projekta postignut je napredak u jačanju internih organizacionih kapaciteta kroz bolju vidljivost izradom internet prezentacije, pripremom strateškog plana organizacije, animiranjem novih članova i unapređenjem internih procedura u organizaciji. Dat je doprinos rešavanju problema u životnoj sredini i ulozi civilnog sektora u procesu evropskih integracija kroz unapređenje informisanosti o pregovaračkim poglavljima 11, 12, 13 i 27, kao i kroz pripremu i davanje preporuka preko radne grupe Nacionalnog konventa o smanjenju negativnog uticaja poljoprivrede na životnu sredinu, putem organske proizvodnje, smanjenjem uticaja nitrita iz poljoprivrede i drugim merama.

Centar za ekologiju i održivi razvoj - CEKOR
Subotica

Centar za evropske politike
Beograd

Asocijacija za razvoj ibarske doline - IDA
Kraljevo

Udruženje Forum civilne akcije FORCA
Požega

Timočki omladinski centar
Zaječar

Projekat je iz CSONnect programa dobio 33 hiljade evra, a biće realizovan prvenstveno na teritoriji Raškog, Moravičkog i Zlatiborskog okruga.

Planirane su tri grupe aktivnosti: unapređenje organizacijskih kapaciteta i uloge civilnog društva; unapređenje saradnje civilnog i javnog sektora u upravljanju vodama, klimatskim promenama i zaštiti životne sredine; podrška umrežavanju organizacija civilnog društva i njihovim aktivnostima. Značajan segment projekta će biti posvećen kampanji za rešavanje problema prikupljanja i odlađanja ambalažnog otpada sa ostacima opasnih supstanci, a koji je poreklom iz poljoprivrede.

Aktivnosti će doprineti održivosti organizacija civilnog društva, koje su aktivne u sektoru klimatskih promena, upravljanju vodama i zaštiti prirode kroz razvijanje kapaciteta i unapređenje ambijenta za održivi razvoj civilnog sektora.

> Timočki omladinski centar Zaječar

Civilna zaštita, zaštita prirode i horizontalno zakonodavstvo biće glavne teme projekta „Klikni zeleno“ koji u okviru programa CSONnect sprovodi Timočki omladinski centar. Partneri su mu Omladina JAZAS-a iz Požarevca; Krovna organizacija mladih Srbije iz Beograda i Društvo za zaštitu životne sredine „Stara planina“ iz Pirot-a.

Plan je da rade na povećanju stepena informisanosti lokalnih institucija i građana kroz javno zagovaranje i specifične kampanje o životnoj sredini. Cilj je da se mreža „Klikni zeleno“ osnaži da aktivno prati pripremu, usvajanje i primenu lokalnih i nacionalnih politika iz životne sredine, kao i pregovaračkog poglavlja 27, sa fokusom na oblasti civilne zaštite i zaštite prirode. Predviđeno je i da se radi na razvoju horizontalnog zakonodavstva, kao i da se zagovara veće uključivanje građana u praćenje politika životne sredine i rada pregovaračke grupe za poglavlje 27.

Mreža će nastaviti sa aktivnostima javnog zagovaranja, gde će se kroz niz aktivnosti diskutovati o primeni zakona, regulativa i mera na nacionalnom i lokalnom nivou, a sa ciljem praćenja politika i izveštavanje kroz projekt „Klikni zeleno“. Aktiv-

nostima će se kroz obuke i uključivanje dodatnih eksperata osnažiti organizacije civilnog društva kada je u pitanju upravljanje zaštitom prirode, kao i modeli civilne zastite i volonterski menadžment u civilnoj zaštiti.

Najznačajniji rezultati projekta „Klikni zeleno“ u prvoj godini su: izgrađeni kapaciteti sa posebnim osvrtom na zaštitu životne sredine, formiranje mreže koja aktivno zagovara i prati teme od značaja za životnu sredinu, ojačani kapaciteti mreže kroz tri trodnevna treninga (izrada javnih politika, javno zagovaranje za životnu sredinu, očuvanje životne sredine i volontiranje u vanrednim situacijama), kao i unapređenje znanja i informisanost građana istočne Srbije o pitanjima životne sredine.

Budžet projekta je 26 hiljada evra, a aktivnosti će biti sprovedene na teritorijama Zaječarskog, Bor-skog, Pirotskog i Braničevskog okruga.

Održan Master kurs za predstavnike organizacija civilnog društva

Regionalni centar za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu (REC), Kancelarija u Srbiji, organizovao je petodnevni master kurs za partnerske organizacije podržane kroz institucionalne grantove u okviru Programa podrške organizacijama civilnog društva u Srbiji (CSOnnect). Ova petodnevna obuka okupila je u Vrњачkoj Banji više od 60 predstavnika organizacija civilnog društva podržanih kroz ovaj program, koji su razmenili iskustva i razmatrali izazove u oblasti zaštite životne sredine.

Tokom pet dana intenzivnih radionica, predavanja i diskusija, predstavnici organizacija civilnog društva imali su prilike da čuju o aktivnostima

u okviru Poglavlja 27, ali i da uče o konkretnim veštinama i načinima planiranja svojih projektnih aktivnosti, kako bi rezultati na kraju ove godine, kada se i CSOnnect program završava, bili što bolji i vidljiviji.

Prilikom otvaranja master kursa učesnici su imali prilike da razgovaraju sa Srđanom Stankovićem, savetnikom ministra zaštite životne sredine zaduženim za saradnju sa civilnim društvom, koji ih je ohrabrio da budu što uključeniji u aktivnosti ministarstva, koje predviđa i veća sredstva za podržavanje inicijativa civilnog društva. Sandra Sperlić iz Ministarstva zaštite životne sredine je učesnicima

predstavila treći revidirani Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina EU (NPAA) i planove za transpoziciju i primenu EU zakonodavstva u oblasti životne sredine.

Državni sekretar u Ministarstvu zaštite životne sredine Ivan Karić predstavio je učesnicima konferencije aktivnosti ministarstva na izradi pregovaračke pozicije za poglavje 27, ali i planove za budući rad. Kako je naglasio, u saradnji sa brojnim partnerima i zainteresovanim stranama, izrađen je četvrti nacrt pregovaračke pozicije koji u sebi sadrži neke od informacija pripremljenih u okviru nacrta Specifičnih planova implementacije. Državni sekretar je govorio i o narednim koracima u ovom procesu. Finalizaciju nacrta Pregovaračke pozicije ministarstvo očekuje krajem aprila, a Pregovaračka grupa 27 bi do kraja juna trebalo da predstavi Nacrt Pregovaračke pozicije Evropskoj komisiji na neformalne konsultacije.

Kroz radionice o strateškom planiranju, finansijskom izveštavanju, izradi planova za javno zagovaranje i komuniciranju o životnoj sredini učesnici su sticali konkretna znanja o uspešnijem sprovođenju projekata i dostizanju ciljeva predviđenim

projektnim aktivnostima, a određeno je i nekoliko prioritetsnih tema koje bi trebalo da budu značajne prisutne u javnom diskursu u narednom periodu. Rodna dimenzija u projektima zaštite životne sredine bila je tema tokom dve sesije master kurga, a učesnici su produbili svoja znanja o značaju rodne jednakosti, kao i na koje načine postojanje ove dimenzije može da unapredi njihove projekte aktivnosti, a time i načine suočavanja sa izazovima zaštite životne sredine. Takođe, ceo dan je posvećen modelima finansijske održivosti organizacija civilnog društva, a bilo je prilike i da učesnici od Nevena Marinovića iz Smart kolektiva saznaju više o održivosti organizacija kroz razvoj socijalnog preduzetništva i saradnju sa privredom.

Još jedna od značajnih tema je bila unapređenje pravnog okvira za procenu uticaja i stratešku procenu uticaja na životnu sredinu, koji je predstavila Sabina Ivanović. Konačno, master kurs je zatvoren diskusijom o izradi Nacionalne strategije upravljanja otpadom i planovima za unapređenje pravnog okvira u oblasti upravljanja otpadom, o čemu je govorila načelnica Odeljenja za upravljanje otpadom Ministarstva zaštite životne sredine Radmila Šerović.

Da li će klimatska strategija da razbudi uspavanu srpsku ekonomiju?

Piše: Zvezdan Kalmar, Centar za ekologiju i održivi razvoj

Klimatske promene su jedan od najvećih izazova čitavom čovečanstvu i njegovom materijalnom preživljavanju. Ljudski uticaj na globalni klimatski sistem je jasan i nedvosmislen, a emisije gasova sa efektom staklene bašte su najviše u istoriji. Klimatske promene imaju dubinski uticaj na ljudsko društvo u celini i na sve prirodne sisteme.¹

Pojam klimatskih promena se odnosi na promene koje se mogu statistički pokazivati i dokazivati i koje dovode do izmena klime u dužem vremenskom periodu, a mogu se pripisati bilo prirodnjoj promenjivoosti ili ljudskim aktivnostima². Konvencija Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama sa svoje strane definiše klimatske promene kao promenu koja se može direktno ili indirektno pripisati ljudskim aktivnostima odnosno ljudskom uticaju i koja se pokazuje kroz izmenu strukture globalne atmosfere i kao dodatak prirodnjoj klimatskoj promenljivosti, praćena tokom značajnog vremenskog perioda.³

Od početka industrijske revolucije, odnosno otkrića upotrebljivosti fosilnih goriva za pogon mašina, ali posebno od trenutka kada je električna i topotna energija počela da se proizvodi iz fosilnih goriva (posebno uglja, nafte i zemnog gasa) tokom 20. veka, došlo je do povećanja prisustva CO₂ u zemljinoj atmosferi koja dovodi do ubrzanog poveća-

nja globalne temperature i do povećanja kiselosti okeana te značajnog zagrevanja vode u okeanima (na svakih 10 godina sloj okeana do 70m dubine je otoplio za 0,13 celzijusa prosečno). Tako akumulirana energija u okeanima dovela je do značajnog topljenja „večnog“ leda na polovima, ali i do globalnog otopljavanja koje se posebno ubrzava od sedamdesetih godina i uzrokuje značajan gubitak glečera na čitavoj severnoj Zemljinoj hemisferi.⁴

Neodrživa struktura ekonomije u vremenu akcije za smanjenje klimatskih promena

Globalna ekonomija preovladavajuće koristi fosilna goriva za proizvodnju energije, topote, za pokretanje saobraćajnih sredstava. Bazirajući svoj industrijski i društveni razvoj na fosilnim gorivima Srbija je uspostavila takvu strukturu ekonomije, koja je u izmenjenom klimatskom okruženju i u vreme rastuće svesti o uticaju fosilnih goriva na klimatske promene, dovodi u nezavidan položaj i zahteva odlučne mere da se u nadolazećih 15 do 25 godina drastično promeni struktura sa ekonomije fosilnih goriva u pravcu ekonomije bazirane na gorivima koja ne emituju gasove sa efektom staklene bašte.

¹ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/AR5_SYR_FINAL_SPM.pdf, strana 2

² https://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/mains1.html, pregledano 10.04.2018.

³ https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveng.pdf

⁴ https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/syr/AR5_SYR_FINAL_SPM.pdf, strana 4

Na svetskom nivou Srbija nije odlučujući emiter gasova sa efektom staklene bašte, ali po glavi stanovnika i po jedinici društvenog proizvoda Srbija spada među najveće emitere. Globalno se proizvodi i troši oko 7,5 milijardi tona uglja godišnje, a Srbija zauzima visoko 17. mesto globalno sa oko 39 do 40 miliona tona godišnje (zajedno sa Severnom Korejom, Vijetnamom, Mongoliom i vrlo je blizu Ukrajini). Mada bi se ta količina mogla smatrati minornom, ipak, globalno posmatrano - kada se razmotri energetski i karbonski intenzitet, Srbija spada u društva sa jednim od najvećih karbonskih otisaka.⁵

Istorijski teret strukture srpske ekonomije

Srbija, čiji je ekonomski razvoj od sredine osamdesetih do danas praktično blokiran, prvo globalnom ekonomskom krizom i krizom dostupnosti energije osamdesetih, potom sankcijama devedesetih, a onda posle 2000. godine, uprkos kraćim pomeranju rasta pogrešnim strukturnim investicijama koje nisu dovele do smanjenja uvozne ovisnosti o nafti i gasu niti do smanjenja zagađenja, sve do danas još uvek nije ni pokušala da razume stvarni i suštinski razlog zašto srpski ekonomski sistem jednostavno ne može da se pokrene iz stagnacije.

Pitanje o tome šta bi i kako trebalo reformisati u Srbiji se, nažalost, ne posmatra sa nivoa potrebe da se izmene strukture proizvodnje i potrošnje energije, resursa i proizvoda, nego se nekritički svodi na pitanje vlasništva (na pitanje obavezne i ubrzane privatizacije), kao da bi samo vlasništvo trebalo nekako magički da reši sve nagomilane ekološke, ekonomske i socijalne probleme. Bez namere da povežemo te dve pojave, vredi da upozorimo da uz inflaciju klimatskih promena i sve veću koncentraciju globalnog bogatstva u posedu sve manjeg broja ljudi, ruku pod ruku ide globalna eksplozija izbegavanja poreza kroz tzv. poreske rajeve i nečuveni pritisak na minimalizaciju društvenog zahvatanja kroz poreze, čime se onemogućava društvena reakcija na izazove klimatskih promena i drugih ekoloških i društvenih problema.

Da je privatizacija rešenje, ne bi globalno čovečanstvo, iako je većina kapitala, sredstava za proizvod-

nju i resursa u rukama vrlo malog broja ljudi⁶, danas bilo suočeno sa najvećim izazovom za svoj materijalni opstanak - nečuvenim stepenom klimatskih promena i globalnog zagađenja životne sredine, jer bi po toj mantri privatnici trebalo da, vođeni slepom rukom tržišta, biraju najbolje tehnološke izbore i da smanjuju, a ne povećavaju ekološku i socijalnu destrukciju. Prosta statistička evidencija pokazuje da to nije tako. Sama činjenica privatnog vlasništva ni na koji način nije dovela do značajnog smanjenja broja najsromašnjih žitelja planete, regulacije zagađenja, ali pre svega nije dovela do smanjenja klimatskih promena iako se o njima govori i raspravlja već nekoliko decenija. Klimatske promene u kontekstu globalne prevlasti liberalne tržišne ekonomije su dokaz da se promeni sistema mora prići, ne samo tehnološki (budimo otvoreni - obnovljivi izvori energije nisu čarobna palica), nego i sa stvarišta solidarnosti, međusobne pomoći i podrške. Klimatske promene se pokazuju kao najteži test globalnoj liberalnoj strukturi društva, tehnologijama i političkim sistemima današnjice.

Uprkos strahovitom rastu privatnog vlasništva nad resursima i kapitalom, jasno je da se dramatičan rast ekoloških posledica ne usporava. Čak suprotno - najveće emisije gasova sa efektom staklene bašte imaju upravo države sa najjačim tržišno-liberalnim sistemima (SAD, EU, Kina, Rusija, Indija).

Vreme društvenih i tehnoloških (investicionih) odluka pred Srbijom

Srbija se nalazi na važnoj prekretnici društvenog i ekonomskog razvoja. U trenutku kada vlada i parlament Srbije zajedno sa najvećim javnim preduzećima, kao što su Elektroprivreda Srbije, Putevi Srbije, Srbijagas i Elektromreže Srbije donose ključne investicione odluke u energetici, saobraćaju i komunalnoj infrastrukturi), za koje nam se već više od decenije govori da će dovesti do velikog investicionog ciklusa i povećanja zapošljavanja, nismo sasvim sigurni da su donosioci odluka u potpunosti informisani o važnosti budućeg uticaja tih odluka na neposredno životno okruženje, ali i na sve buduće društvene, poljoprivredne, ekološke, industrijske i saobraćajne sisteme.

5 https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_coal_production

6 https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/bp-economy-for-99-percent-160117-en.pdf, strana 2

Nove termocentrale koje će oslobođati isto ili čak više CO₂ posle 2060. su rešenje?

Nacionalna strategija razvoja energetike i akcioni plan za implementaciju iste zajedno sa Drugim izveštajem o promeni klime iz 2016. godine⁷ jasno pokazuje da, uprkos gotovo deceniji razumnih pokušaja civilnog sektora, nezavisnih eksperata, pojedinih medija i osvešćenih slojeva društva, donosioci odluka u Srbiji nisu ni za stopu odmakli u razumevanju pogrešnosti utemeljivanja nove održive ekonomije kroz planove za izgradnju 3,5GW termo centrala na ugalj. Prostom kalkulacijom i uzimajući u obzir zvanične planove za zatvaranje najstarijih termocentrala do 2023. dolazimo do zabrinjavajuće brojke da Srbija zapravo planira da značajno poveća instaliranu snagu termocentrala na ugalj na preko 5,2 GW. Reč je o postrojenjima koja će gutati između 40 i 50 miliona tona uglja godišnje i u koje se planira investicija od oko 5,5 milijardi evra i to u idealnom svetu bez rizika, bez rasta cena čelika i rasta cena kapitala.

Tokom poslednjih decenija u Srbiji, odnosno Jugoslaviji, više puta formulisani programi ekonomskih reformi nikada nisu ni pokušali da razumeju povezanost loših ekonomskih i društvenih rezultata (slab ili nikakav rast BDP, drastičan i stalni pad broja stanovnika, porast hroničnih i najtežih zdravstvenih stanja) sa temeljnom osnovom ekonomskog razvoja, odnosno energetikom visoko resursno intenzivnom i na uvozu oslojenjenom poljoprivredom (posebno mašinerija, hemikalije, seme itd), visoko energetski intenzivnom industrijom (koja je takođe visoko uvozno ovisna sa obzirom na uvoz tehnologija i usluga) i saobraćajem.

Golim okom uočljive drastične promene u padavinama, povećanje temperturnih ekstrema, značajno povećanje suša, značajno produžavanje ekstremnih perioda vrućina i hladnoća, šumskih požara, povećana erozija i sve veća kiselost zemljišta samo su neki od sigurnih znakova da se klimatska situacija u Srbiji menja na gore i da će vrlo brzo biti potrebno pristupiti frontalnim zahvatima da bi se kompleksni problemi na što efikasniji i društveno najodrživiji način minimalizovali ili otklonili.

Značajan rast temperature, povećanje broja sušnih dana i toplotnih udara, te smanjivanje ili gotovo potpun nestanak mraznih dana u većini klimatskih scenarija, vrlo ozbiljno upozoravaju da Srbija ima sve razloge i obavezu da redukuje svoje emisije da bi imala moralno pravo da traži ili očekuje pomoć oko ublažavanja posledica, odnosno adaptaciju na klimatske promene.⁸

Donošenje investicionih odluka ne može i ne sme da se vodi samo nekakvom apstraktnom finansijskom isplativošću. Naime, društveno je neprihvatljivo svetu finansijsku isplativost predstavljati kao najvažniji i čak jedini kriterijum ako se ne uzimaju u obzir ekološke i socijalne posledice. Standardi ekološke održivosti moraju postati, bez presedana, odlučujući kriterijumi pri donošenju odluka. Apel da ekološki standardi guše privrednu je potpuni promašaj: ekološki standardi su upravo zato i doneti da se ekonomija i tehnologija strogo usmere u pravcu rešenja koja neće na srednji i duži rok izazivati destrukciju zdravlja i životnog okruženja, što vodi uništenju ekonomiske osnove društva u celini. Privreda koja uništava životnu sredinu, klimu, ljudsko zdravље je direktna opasnost po egzistenciju i kao takva neprihvatljiva.

7 http://www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeni-klime-SNC_Srbija.pdf, posebno strana 15, tabela 1.1.

8 http://www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeni-klime-SNC_Srbija.pdf, o klimatskim scenarijima više na strani 13. ovog dokumenta

Nerazborite i pogrešne strategije razvoja industrije, energetike i saobraćaja koje ne dovode u pitanje osnovnu paradigmu razvoja baziranog na uglju i nafti (odnosno gasu), koji se praktično u celosti uvozi) vodene su slepom ideoološkom strepnjom koja vodi u nerazrešivi društveni konflikt u budućnosti: klimatske migracije, pustošenje sela i povećanje siromaštva.

Razlozi za ovakvu fiksaciju na prevaziđene ekonomske strukture su višestruki, ali je sasvim sigurno da je ključna činjenica da je energetski sistem dizajniran od šezdesetih do osamdesetih godina 20. veka da služi kao generator razvoja teške industrije, zbog nepravovremenog razmatranja prelaska na decentralizovane i ekološki prihvatljive sisteme, nepodnošljivi ekološki, socijalni i ekonomski balast. Srbija posle 2000. godine nije uspela da povede ozbiljan strateški dijalog o tome kakva vrsta energetike je potrebna da bi se potpuno uklonili negativni uticaji na globalnu klimu.

Da budemo potpuno jasni: nije sasvim sigurno da su donosioci odluka (vlada i parlament Srbije) i njihovi akademski, bankarski i korporativni savetnici i partneri sasvim svesni svih potencijalnih destruktivnih posledica, kako na samu Srbiju, tako i na globalni ekološki sistem, koju svaka investiciona odluka sa sobom nosi.

Kuda da krenemo i šta da činimo?

Svojom strateškom odlukom da se priključi Evropskoj uniji Srbija bi trebalo da prihvati ekološke i klimatske, te posebno tehnološke obaveze koje će dovesti do krajnjeg cilja da se do 2050. godine smanje emisije CO₂ za 80 odsto u odnosu na stanje iz 1990. godine. To neće biti moguće ako se do 2030. godine te emisije ne smanje za 40, a do 2040. za 60 odsto.

Srbija, međutim, proizvodeći rekordne količine uglja u poslednjih nekoliko godina upravo povećava količinu CO₂. Dok ovo pričamo EPS pokreće masivne planove investicija u nove kopove i kupovinu novih mašina koje će svi građani plaćati, koji će direktno i masivno povećati količinu iskopanog uglja, omogućiti kopanje uglja daleko posle 2060. godine, povećati CO₂ emitovanog iz spaljivanja uglja. U isto vreme EU planira da svi sektori moraju da dopunesu ovom smanjenju. Srbija, sa druge strane, brže nego ikada povećava broj automobila, broj i dužinu autoputeva, dok u isto vreme železnički putnički saobraćaj postaje više opcija turističkog razgledanja, a ne prevoza.

Posebno značajna osobina ovog plana za redukciju emisija na evropskom nivou je da je finansijski do-

⁹ http://www.klimatskepromene.rs/wp-content/uploads/2017/12/Drugi-izvestaj-o-promeni-klime-SNC_Srbija.pdf, strana 107

stupan, isplativ, socijalno podsticajan i da će neu-mitno dovesti do značajnog jačanja regionala, a time i do većeg proširivanja dobrobiti, kako na centralne, tako i na periferne delove EU. Pitanje, međutim, ostaje kako ovu paradigmu transponovati na globalno čovečanstvo posebno u situaciji kada je jasno da desetine miliona ljudi koji trenutno migriraju jesu (i pored prividno religioznih ili isključivo političkih razloga) zapravo klimatske izbeglice.

Osim prema EU, Srbija se obavezala i u odnosu na druge medunarodne dogovore⁹, posebno prema Okvirnoj konvenciji o klimatskim promenama (2001), Kjoto protokolu (2008), dogovoru iz Kopenhagena iz 2012. godine, prema kojem je Srbija izradila spisak Nacionalnih mitigacionih akcija (NAMAs). Srbija je izradila Prvi (2010) i Drugi (2016) izveštaj o klimatskim promenama prema Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija (UNFCC).

Tokom 2015. godine Srbija je izradila tzv. name-ravane doprinose smanjivanju emisija gasova sa efektom staklene bašte koji su, na žalost imali jednu manu. Taj dokument je izveštavao o smanjenju emisija u odnosu na 1990. godinu i to tako što je za tu godinu računao emisije termocentrala sa Kosova, dok ih je u planovima smanjivanja jednostavno izba-cio iz računice. Na taj način je otvorio formalnu rupu da se bez ikakvih akcija, prostom knjigovodstvenom greškom, stvori prostor za omogućavanje povećanja emisija, a bez da se krši obaveza prema Konvenciji o klimatskim promenama. Nadamo se da će ova greška biti priznata i uklonjena u budućim planovima.

Strategija za smanjivanje klimatskih promena i prilagođavanja na klimatske promene kao velika prilika

I pored velikih slabosti uočenih u planovima redukcije emisija izlistanih u Drugom izveštaju prema UNFCC, ipak se mora priznati da ovaj dokument sadrži veliki broj smernica koje se odnose na energetsku efikasnost, pošumljavanje, regulaciju bujica i poplavnih zona, potrebe da se obazrivo i pravovremeno reaguje na buduće izazove šumskih požara, suša, povišenih temperatura, povećanje smrtnosti i povećanje tropskih bolesti. Na bazi ovakve sistematicne i pregledne liste mogućih akcija i mera, ali i dosta detaljnih prioritetnih proje-

kata, moguće je zamisliti početak formulisanja de-taljnog akcionog plana za borbu protiv klimatskih promena i prilagođavanja svih sektora i podsistema na klimatske promene, posebno u lokalnim samoupravama.

Vrlo je važno i da lokalne samouprave u celoj Srbiji budu ojačane finansijski, tehničko-tehnološki za potrebnu izradu dugoročnih planova i programa, kao i za planiranje detaljnih projekata. Na taj način će se otvoriti veliki investicioni ciklus koji će omogućiti stvaranje velikog broja lokalnih dugoročno održivih radnih mesta u oblasti obnovljivih izvora energije, energetske efikasnosti, regulacije voda, pošumljavanja, kao i u organskoj poljoprivredi, ekološkom turizmu i borbi protiv šumskih požara.

Idealni momenat za konkretizaciju izmene strukture proizvodnje i potrošnje energije u Srbiji je proces izrade Prostornog plana Republike Srbije, koji treba da se dovrši do 2020. godine i koji bi trebalo da bude prostorna refleksija novog pristupa tokovima ekonomije i da onemogući destruktivne projekte bazirane na fosilnim gorivima, ali isto tako i destruktivne projekte u saobraćaju (saobraćajnice kroz zaštićena područja), te energetske projekte u zaštićenim područjima. Ovaj plan mora do detalja da predviđa kako smanjiti zagadnje vazduha, vode i zemljišta u funkciji smanjenja klimatskih promena i kako inicijativu za energetsku decentralizaciju pretvoriti u generator desetina hiljada direktnih i indirektnih radnih mesta i transfera novih tehnologija u svim povezanim sektorima. Upravo u ovom kontekstu potrebno je plan ekonomskih reformi, koji je do sada bio autističan za ekološka razmatranja, pretvoriti u transparentan i živ dokument koji će integrisati ekološke i klimatske zahvate kao ključne za iniciranje dugoročne održive tranzicije Srbije. Ta promena bi vodila ka uvozno relativno neovisnoj, energetski bezbednoj i štedljivoj, ali resursno efikasnoj društveno - ekonomskoj formaciji.

Na bazi ambicioznih ciljeva redukcije emisija, energetske efikasnosti i smanjivanja ovisnosti o fosilnim gorivima potrebno je revidirati energetske investi-cione planove da bi se došlo do održivog strateš-kog plana razvoja energetike, saobraćaja, industrije, poljoprivrede, šumarstva i regulacije otpada. Tek na ovaj način moguće je prevazići višedecenijsku zaglavljenošć Srbije u razvoju i otvoriti nove perspective za pravedan, inkluzivan, solidaran održiv društveno ekonomski razvoj.

ZELENE PRESTONICE EVROPE

Primeri za budućnost

Evropska unija na različite načine podstiče svoje članice da unapređuju zaštitu životne sredine. Jedan od takvih podsticaja je i titula „Zelena prestonica Evrope“. Evropska komisija ustanovila je ovu nagradu 2010. godine i njome svake godine odaje priznanje „zelenim“ naporima gradskih vlasti za poboljšanjem uslova života, ali na održiv način. Pošto je procena da će do 2050. godine čak 80 odsto stanovnika Evrope živeti u gradovima, održivi razvoj jedini je mogući način daljeg razvoja društva.

Zelene prestonice Evrope, svaka na svoj način, predstavljaju dobre primere usklađivanja zaštite životne sredine i daljeg ekonomskog razvoja društva za ostale gradove. Ovu titulu u 2016. godini ponela je **Ljubljana**. Slovenačka prestonica ovo priznanje zaslужila je boljim upravljanjem vodama i otpadom, negovanjem biorazličitosti, održavanjem i čuvanjem zelenog identiteta.

Status zelenog grada Ljubljana je sticala deset godina, a zatvaranje gradskog jezgra za saobraćaj bio je prvi korak na tom putu. Centar grada je tako postao mirna pešačka zona s biciklističkim stazama, gde je građanima dostupno 510 bicikala na 51 stanici. Cilj Ljubljane je da do 2025. godine trećina

saobraćaja bude opredeljena za pešake i bicikliste, druga trećina za korisnike gradskog prevoza, a preostali deo za automobile.

U centru grada je obezbeđen besplatan javni prevoz putnika malim električnim vozilima. Promoteri ovog vida prevoza naglašavaju da je najveći problem bio promeniti razmišljanje ljudi u vezi sa korišćenjem zajedničkih vozila. U Ljubljani su počeli sa 12 lokacija i 33 vozila, a nakon godinu dana imali su 40 lokacija sa više 100 vozila. Za korišćenje te usluge potreban je samo pametni mobilni telefon. Pešačka zona ima nekoliko režima funkcionisanja, pa je moguća dostava automobilima i saobraćaj za one koji tamo stanuju.

Ljubljana promoviše biciklizam i ima vrlo raširen sistem iznajmljivanja bicikala i parkirališta za bicikle, svaki stanovnik udaljen je najviše 300 metara od zelene javne površine, a za automobile je zatvoreno više od 100 hiljada kvadratnih metara u epicentru grada.

„Zelenom prestonicom Evrope“ Ljubljana je proglašena i zbog sofisticiranog sistema upravljanja otpadom, koji odvojeno prikuplja u Regionalnom centru za upravljanje otpadom, bez spalionice. Upravljanjem otpadom u Ljubljani bavi se javno preduzeće „Snaga“, koje je u vlasništvu grada Ljubljane i šest obližnjih opština.

Pomoćnik direktora „Snage“, Igor Petek, objašnjava da je Ljubljana počela s odvajanjem otpada u 2002. godini, da bi 2006. godine krenula i sa prikupljanjem biološkog otpada za sva domaćinstva. Upravo uvođenje sistema odvajanja otpada i to kroz akciju od vrata do vrata, Petek vidi kao mere koje su vrlo brzo dale rezultate u ovoj oblasti. Ključna je, prema njegovim rečima bila i edukacija građana svih uzrasta, zašto je važno pravilno upravljanje otpadom i reciklaža. U svakom slučaju, kako ističe Petek, važan je

svaki korak u tom procesu i uključivanje što većeg broja građana. Tako sada u centru grada postoje 64 „podzemne jedinice“ za odvojeno prikupljanje otpada, kao i koševi sa otvorima u raznim bojama, kako bi se i u njih mogao odvojeno ubacivati otpad.

Iako spada u evropske gradove sa najvećim procentom recikliranog otpada, Ljubljana ima vrlo ozbiljne ciljeve za naredni period. Plan je da se do 2025. godine poveća stopa reciklaže na 75 odsto, kao i da se smanji godišnja količina preostalog otpada po stanovniku sa 117 na 60 kilograma.

Uspešna praksa upravljanja otpadom iz Ljubljane se prenosi i na ostale gradove Slovenije. Zato je Slovenija, prema istraživanju Eurostata iz 2017. godine, bila treća u Evropi u uspešnosti reciklaže, odmah posle Nemačke i Austrije. Ti podaci pokazuju da Nemačka reciklira 66 odsto, Austria 56 odsto, a Slovenija 54 odsto otpada. Ovaj uspeh je posebno značajan ako se zna da je Slovenija 2010. godine reciklirala 22 odsto svog otpada, da bi dve godine kasnije taj procenat porastao na 42 odsto.

Nemačka, kao zemlja koja je godinama najuspešnija u recikliranju otpada, nudi više različitih primera

BODENSKO JEZERO, KAO UZOR ZA PALIĆKO

Bodensko jezero nalazi se na reci Rajni, na teritorijama Nemačke, Švajcarske i Austrije. Njegovo propadanje počelo je šezdesetih godina prošlog veka, a kulminiralo osamdesetih. Tri države formirale su zajedničko telo da upravlja i koordinira obaveze i odgovornosti kada je u pitanju zaštita kvaliteta vode jezera. Problem je rešavan metodama koje su zasnovane na uklanjanju uzroka, odnosno sprečavanju daljeg zagadnjenja prodom neprečišćene vode u jezeru.

Baš zbog uspeha koji je postignut u čišćenju Bodenskog jezera, grupa eksperata iz Subotice boravila je u Nemačkoj 2012. da bi kroz njihova iskustva pronašli rešenje za Palićko jezero. Obišli su nekoliko lokacija, kao što je prečistač otpadnih voda u Kresbrnu, gde se filtriranje radi aktivnim ugljem, ali i Institut za istraživanje jezera, koji ima stogodišnje iskustvo sa jezerima kao što je trenutno Palić.

Na osnovu svega viđenog, ali i sugestije tamošnjih stručnjaka, ekspertska tim je u izveštaju koji je dostavio posle posete procenio da se sanacija Palića može izvršiti uz preduslov da se izgradi nedostajući deo kanalizacione mreže, zatim poveže sa prečistačem i proširi zaštitni pojas oko obale jezera. Ovako bi se sprečilo da u jezersku vodu prodru fosfor, herbicidi i pesticidi, koji su sastavni delovi veštačkih đubriva.

Za rehabilitaciju Bodenskog jezera bilo je potrebno dvadeset godina, a s obzirom na to da je Palić relativno plitko jezero, ekspertska tim smatra da će poboljšanje kvaliteta vode u jezeru biti vidljivo već za 3 do 5 godina, a potpuni oporavak se može očekivati za 10 godina.

dobre prakse zaštite životne sredine. Svakako jedan od najinteresantnijih primera je grad **Esen**. Nekada grad industrije uglja i čelika, 2017. godine bio je „Zelena prestonica Evrope“.

Više je razloga zašto je Esen dobio ovo priznanje, posebno kada se zna njegova industrijska prošlost. U tom gradu već decenijama stanovnici ne odlazu glomazni otpad, a gotovo svaki stanovnik živi samo tri ulice udaljen od prve zelene urbane površine. Cilj je da emisija štetnih gasova iz automobila do 2035. bude smanjena za 29 posto, kao i da otvore oko 20 hiljada radnih mesta u „zelenoj ekonomiji“.

Članica Evropske unije koja zaslužuje da bude primer dobre prakse u zaštiti životne sredine svakako je Danska, pogotovo kada je u pitanju upravljanje vodenim resursima. Navodi se kao primer zemlje koja je uspela da razbijje začarani krug zavisnosti potrošnje vode i energije. Zato je bilo nephodno da se bavi kompletnim ciklusom korišćenja vode, koji uključuje potrošnju i distribuciju vode, ali i tretman otpadnih voda.

Danci su sedamdesetih i osamdesetih godina 20. veka počeli da shvataju da nešto moraju da preduzmu kako bi u vodosnabdevanju trošili manje. Zemlja je u to vreme previše eksplotisala podzemne vode i suočavala se sa zagadenjem reka i priobalnih delova otpadnim vodama, kao i velikom potrošnjom vode i neefikasnog upotrebljenja. Od tada, Danska je uspela da smanji potrošnju vode na 107 litara po stanovniku dnevno. Samo u Kopenhagenu je od 1985. godine potrošnja smanjena za 42 odsto.

Predstavnici ove zemlje ističu da je tajna uspeha u kombinaciji pametnih propisa i tehnoloških inovacija koje uključuju saradnju javnog i privatnog sektora. Međutim, svi kao ključno ističu uvođenje cene vode koja pokriva troškove i time podstiče štednju.

Naravno, glavni grad zemlje – **Kopenhagen**, koji je 2014. godine proglašen „Zelenom prestonicom Evrope“, izuzetan je primer upravljanja vodom. Sistem prerade otpadnih voda u Kopenhagenu, kojim je na širem gradskom području obuhvaćeno područje od 1,1 milion stanovnika, godišnje preradi 90 miliona kubika vode. Osim što rešavaju pitanje otpadnih voda, od ovakvih postrojenja u Danskoj imaju dodatne koristi. Njegova energetska efikasnost je tolika da proizvodi 30 odsto više energije nego što je troši; višak se, po unapred

utvrđenoj ceni, prodaje elektrodistribuciji, kao što se poljoprivrednicima prodaje i biogas koji se dobija kao nusproizvod tzv. anaerobne prerade otpadnih voda.

Kao što su učili iz svojih loših iskustava sa upravljanjem vodom, tako su Danci učili i na svojim greškama u korišćenju energenata. Sedamdeset godina, energetske potrebe zemlja je praktično u potpunosti zadovoljavala uvozom, pa je u vreme velike naftne krize vladala takva nestaćica derivate, da je nedeljom bilo zabranjeno voziti automobile. Od tada se zemlja okreće obnovljivim izvorima energije pa je Danska danas zemlja čija je ekonomija u odnosu na 1980. porasla za preko 70 odsto, a da je njena potrošnja energije ostala ista.

Do 2050. Danska planira da u energetskom i transportnom sektoru postane nezavisna od fosilnih goriva, odnosno da u potpunosti pređe na obnovljive izvore energije. Centralnu ulogu u ovoj transformaciji imaju javno-privatno partnerstvo danske vlade i četiri cehovska udruženja (industrije, energetskih firmi, proizvođača energije iz veta i proizvođača hrane). Plan je da se zemlja prilagodi klimatskim promenama i korišćenju alternativnih izvora energije, čije uvodenje nameću, ali istovremeno vode računa o tome da ta prilagođavanja ne škode konkurentnosti danske privrede.

Ako je Danska na ovom planu predvodnik na globalnom nivou, onda je njen glavni grad najrepresentativniji primer kakvi mogu da budu efekti dugoročnog planiranja.

Kopenhagen ima cilj da do 2025. godine postane prva prestonica koja neće imati emisije ugljen-dioksida, a da bi to ostvarili, sve zgrade moraju na svojim krovovima da imaju bašte. Grad je već od 2005. do 2014. godine emisiju ugljen-dioksida smanjio za 31 odsto. Planovi podrazumevaju prelazak na isključivo obnovljive izvore energije za proizvodnju struje i uvođenje vozila na električni pogon u sistem javnog saobraćaja. Očekuju da će, kada ispunе te cijevi, 75 odsto saobraćaja kroz grad da se odvija pešice, biciklima i javnim prevozom, što nije neostvarivo, ako se zna da danas na užem gradskom području čak 63 odsto građana za odlazak na posao ili u školu koristi bicikl. Osim toga, počelo se i sa izgradnjom „džepnih parkova“ širom grada, koji su veličine pola fudbalskog terena.

A jedan od evropskih gradova budućnosti je svakačko **Oslo**, koji će sledeće godine biti „Zelena prestonica Europe“. Oslo, prema studiji londonskog Centra za ekonomska i poslovna istraživanja iz 2016. godine, predvodi svetske gradove u smanjenju emisije štetnih gasova iz gradskog prevoza.

Najveći napredak građani Oslo su napravili korišćenjem biomase za grejanje, gde je čak 80 odsto energije dobijeno iz ovog obnovljivog izvora. Trenutno se radi na proširenju sistema, kako bi tokom sledeće decenije, sve potrebe za grejanjem bile pokrivene energijom dobijenom iz obnovljivih izvora.

U studiji se procenjuje da će Oslo postati prvi grad u svetu koji će štetne emisije iz vozila gradskog prevoza doslovno spustiti na nulu. Gradske vlasti

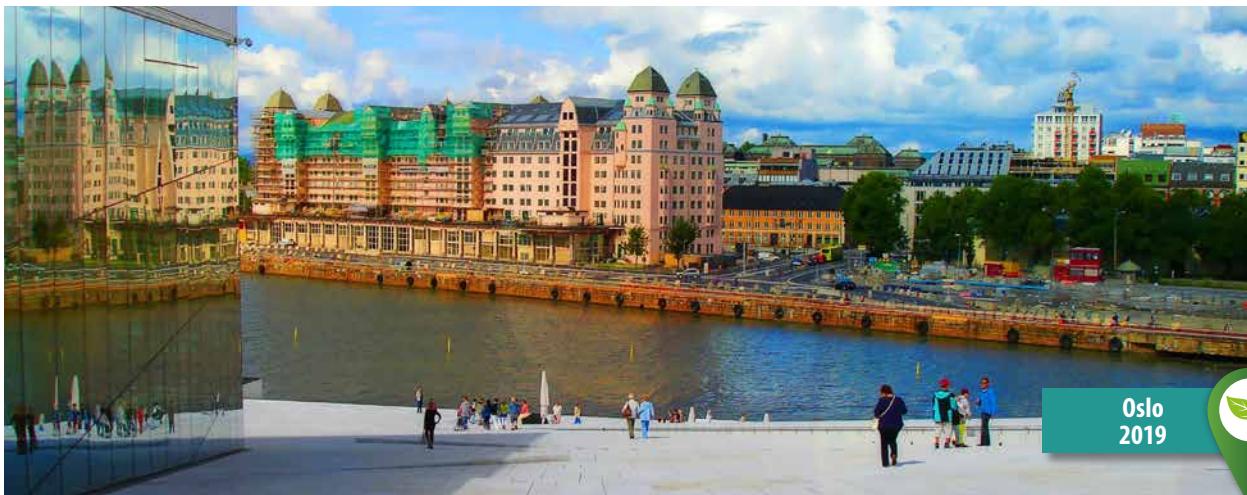
norveške prestonice veruju da će taj cilj ostvariti do 2030. godine. Vozovi, tramvaji i autobusi u tom gradu već i sada uglavnom voze na hidroelektričnu energiju, a Norveška u svetu ima najveći procenat električnih automobila u saobraćaju.

Do 2019. godine glavni grad Norveške planira da „protera“ automobile iz centra grada kao deo napora da smanje emisije gasova za 50 odsto.

Ključni deo plana je dati prioritet pešacima, biciklistima i javnom saobraćaju naušrb automobila. Gradski čelnici veruju da će to dovesti do smanjenja zagađenosti vazduha na lokalnom nivou i time će se poboljšati kvalitet života u gradu. Cilj je povećati upotrebu bicikala za 25 odsto do 2025. godine i sav javni prevoz prebaciti na pogon na obnovljive

izvore energije do 2020. godine. Vlada je najavila da će do 2025. obustaviti prodaju novih kola sa benzinskim i dizel motorima, a u Oslu već planiraju postepeno ukidanje parking mesta za privatna vozila.

Kao jednu od mera kojom će nadomestiti odsustvo automobilskog saobraćaja, vlasti su najavile da će do 2019. izgraditi najmanje 60 kilometara novih biciklističkih staza u centru grada, ali planiraju i "značajne investicije" u oblasti javnog gradskog prevoza. Vlasnici električnih automobila i bicikala imaju brojne privilegije. Osim što se preko 400 punjača za njihova električna vozila nalazi na više lokacija u gradu, vlasnicima vozila i biciklistima je obezbeđen besplatan parking, kao i prolaz i zadržavanje u delovima grada koji je namenjen isključivo vozilima gradskog prevoza.

Pitamo li građane?

Piše: Miroslav Tamburić, FORCA Požega

Lokalne samouprave imaju obavezu da najmanje jednom godišnje organizuju ispitivanje nivoa zadovoljstva građana kvalitetom pruženih usluga i da na osnovu rezultata utiču na javna komunalna preduzeća da poprave kvalitet problematično ocenjenih usluga ili da, kao krajnju reakciju, promene preduzeće koje pruža uslugu.

Ova obaveza postoji od 2016. godine, kada je stupio na snagu Zakon o komunalnim delatnostima, koji predviđa da Skupština jedinice lokalne samouprave propisuje način obavljanja komunalne delatnosti, kao i opšta i posebna prava i obaveze vršilaca komunalne delatnosti i korisnika usluga na svojoj teritoriji. Skupština takođe određuje i način kontinuiranog izjašnjavanja korisnika komunalnih usluga o kvalitetu pružanja komunalnih usluga. Ovo se izjašnjavanje može organizovati elektronskim putem, slanjem štampanih upitnika uz mesečne račune ili na drugi pogodan način.

Ukoliko su rezultati izjašnjavanja korisnika komunalnih usluga takvi da većina nije zadovoljna pruženom komunalnom uslugom određenog vršioca komunalne delatnosti, jedinica lokalne samouprave pokreće postupak preispitivanja rada tog vršioca komunalne delatnosti i nalaže mu da otkloni nedostatke koji su navedeni u izjašnjavanju korisnika.

Dakle, zakonska regulativa je dobra, obavezuje pružaoce usluga da se odgovornije odnose prema svom poslu, a građanima otvara mogućnost da se otvoreno izjašnjavaju, sugerisu, predlažu i kritikuju. To je dobar okvir koji pruža mogućnost povećanja građanske participacije. Međutim, kako je zaista u praksi?

Pojedini podaci pokazuju da manje od jedan odsto građana na lokalnom nivou koristi ovu mogućnost. Komunalna preduzeća uglavnom nisu dovoljno zainteresovana za ispunjavanje ove svoje obaveze, a mediji nisu ni upoznati sa njom.

Baš zato će ova tema biti u fokusu rada organizacije FORCA u okviru Programa podrške civilnom društvu u Srbiji u oblasti životne sredine (CSOnnect). FORCA je zajedno sa Somborskim edukativnim centrom, Edukativnim centrom Kruševac i Proaktivom iz Niša formirala Savez udruženja „Ekonet“, jer verujemo da organizacije civilnog društva u naредnom periodu mogu mnogo da urade po ovom pitanju.

Građani se u anketama većinom izjašnjavaju da je su divlje deponije i neuređen sistem predaje otpada i reciklaže jedan od većih problema kada je

u pitanju životna sredina. U isto vreme, komunalna preduzeća i lokalne samouprave ne ispunjavaju zakonsku obavezu o ispitivanju stavova građana o kvalitetu pruženih komunalnih usluga, ili to rade formalno, bez mnogo želje da zaista čuju „glas naroda“. Do ovih podataka došli smo tokom razgovora sa nadležnim u javno komunalnim preduzećima, kao i na osnovu razgovora i neformalnih anketa sa građanima, po principu slučajnog uzorka.

Neophodno je pre svega upoznati što veći broj gradana sa ovim zakonskim rešenjima. Često ne znaju i nemaju način da se o ovome informišu. Međutim, kada čuju da postoji mogućnost da se izjasne o kvalitetu komunalnih usluga, pokazuju veliko interesovanje da kažu šta misle i iznesu svoje predloge.

Uticak je, s druge strane, da u većini komunalnih preduzeća, i pored ove zakonske obaveze, ne postoji poseban interes da se stvari poprave. Veći broj građana sa stavom i mišljenjem znači i nove obaveze i odgovorniji odnos prema poslu. Sve to čini začarani krug i odnos u kojem organizacije civilnog društva treba da odigraju značajnu ulogu.

Pre svega, prema javnim komunalnim preduzećima potrebno je zauzeti partnerski odnos, pomoći im da se (re)organizuju, da postojeće forme ispitivanja korisnika usluga unaprede, učine vidljivijim i promovišu ih što većem broju građana. Ukoliko nemaju uspostavljene načine ispitivanja, onda bi trebalo raditi na izradi modela koji je građanima najdostu-

pnji, koji omogućavaju da se lako i dovoljno opširno izjasne. Ovaj zakon je idealna prilika da se doprine se uspostavljanju komunikacije oko važne stvari za celu lokalnu zajednicu. Naročito je značajan jer se o ovoj temi može lakše postići konsenzus pošto nije opterećena dnevnom politikom.

Svakako se proces ispitivanja građana i dobijeni rezultati mogu koristiti i u političke svrhe, ali upravo to je prilika za organizacije civilnog društva da reaguju i taj proces kontrolisu i ukažu na svoju ulogu u društvu, koja se u poslednje vreme delom izgubila.

Proces pregovaranja Srbije sa Evropskom unijom uveliko traje i mnoge teme vezane za poglavje 27 su otvorene za dijalog i diskusiju. Sada je momenat kada, kroz primene ovakvih zakonskih rešenja, organizacije civilnog društva mogu da počnu da podižu svoje kapacitete i znanja u ovoj oblasti, da doprinose građanskom aktivizmu kroz promovisanje potrebe da se javnost uključi u donošenje odluka i da učestvuje u kreiranju lokalnih politika i odluka. Moguće je formirati partnerski odnos koji treba da doprinese efikasnijoj primeni zakona, da poboljša saradnju građana sa institucijama, da uključi lokalne medije u promovisanje zakonskih rešenja o kojima se ne zna dovoljno, a čija primena treba da bude prioritet. I to sve ne treba da se radi zato što je to „direktiva“ EU, nego jer takvi zakoni doprinose poboljšanju kvaliteta života građana, što treba da bude jedan od osnovnih razloga rada i postojanja udruženja građana.

Horizontalno zakonodavstvo u jugoistočnoj Srbiji

Piše: Sanja Džakula, Timočki klub

Kroz poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promene, u Srbiji će se uspostavljati ekološki standardi Evropske unije, čiji je cilj očuvanje prirodnih vrednosti, promocija resursno-efikasne ekonomije i briga o javnom zdravlju.

Da bi se što lakše odgovorilo na zahteve u vezi sa jednim od najzahtevnijih poglavlja u pregovorima, formirana je pregovaračka grupa za životnu sredinu koju čine predstavnici institucija Republike Srbije. Civilno društvo se u proces pregovora sa Evropskom unijom uključuje preko Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji i jedan je od važnih faktora u pregovorima.

Green ist mreža je u okviru Programa podrške civilnom društvu u Srbiji u oblasti životne sredine (CSOnnect) kao prioritet prepoznala činjenicu da je važno da iz svih regiona Srbije dopiru glasovi o ovoj problematiki, a ne samo iz onih delova zemlje koji su uvek u žizi dešavanja. Zbog kompleksnosti evropskih integracija postoji puno nepoznanica među građanima, a jedna od njih je horizontalno zakonodavstvo odnosno učešće javnosti u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou.

Mrežu čini Timočki klub iz Knjaževca, sa pet partnerskih organizacija: Udruženje Pirgos, Asocijacija za razvoj Kladova, Ženska inicijativa Knjaževca, Udruženje građana "Entuzijasti Kućeva" i Centar lokalne demokratije LDA. Pokriva teritoriju četiri okruga (Braničevski, Borski, Zaječarski i Pirotски) gde realizuje projekat „Životna sredina – budućnost i izazovi održivog razvoja jugoistočne Srbije“.

Projekat se fokusira na horizontalno zakonodavstvo jer ono u Evropskoj uniji u oblasti životne sredine zadire u mnoge sektore i ne utiče samo na jednu

oblast već se grana i dotiče svaku oblast koja je povezana sa životnom sredinom. Brojna pitanja iz ove oblasti zahtevaju horizontalni pristup, uključujući i učešće javnosti u procesu donošenja odluka.

Kroz niz aktivnosti Green ist mreža će zainteresovanima iz jugoistočne Srbije omogućiti bolje razumevanje poglavlja 27 u pregovorima sa EU i ugrađivanje evropskog zakonodavstva u domaće propise, ali i ukazivati na nepravilnosti u sprovođenju već postojećih zakona kroz šire mobilisanje regionalnih aktera.

Green ist mreža će takođe zastupati interes regiona u procesu pregovaranja kroz predstavljanje već formulisanih stavova, kao i definisanje dodatnih po prioritetnim temama. Na ovaj način Green ist mreža će pomoći u lakšem praćenju primene međunarodnih, EU i nacionalnih propisa iz oblasti zaštite životne sredine koji se implementiraju na lokalnom nivou na teritoriji Braničevskog, Borskog, Zaječarskog i Pirotskog okruga.

Ekološki dani Bora – iskustva primene Arhuske konvencije

Piše: Nataša Randelović,
Društvo mladih
istraživača Bor

Borska sredina je zbog višedecenijskog vađenja ruda prepoznatljiva u nacionalnim okvirima kao ekološka „crna tačka“. Istovremeno je i okružena „zelenim prstenom“, odnosno područjima očuvane prirode i velikog biodiverziteta na čijoj je zaštiti potrebno intenzivno raditi. Rešavanje dugo gomilanih ekoloških problema u Boru nije moguće bez aktivnog učešća javnosti i razvijene ekološke svesti, što zahteva i odgovarajuće napore na informisanju i edukaciji građana.

Arhuska konvencija, čiji je cilj jačanje uloge građana i organizacija civilnog društva u pitanjima koja se tiču životne sredine, pruža osnove da se obezbede preduslovi za brže i adekvatnije rešavanje ekoloških problema Bora.

Društvo mladih istraživača Bor, koje najveći deo svojih aktivnosti realizuje na području zaštite životne sredine, radi ostvarivanja ključnih komponenti Arhuske konvencije koncipiralo je opsežan program pod nazivom „Ekološki dani Bora“.

Reč je o programu koji predviđa obeležavanje 30 značajnih ekoloških datuma i tema. Na taj način, kroz skup različitih informativnih i obrazovnih tema, podiže se ekološka svest i znanje građana, posebno mladih. Tako se građani motivišu da više učestvuju u rešavanju ekoloških problema i u procesima odlučivanja o ekološkim politikama u lokalnoj zajednici i šire, što je od posebnog značaja za borsku sredinu. Program je povezan sa harmonizacijom domaćeg zakonodavstva u oblasti životne sredine i klimatskih promena sa pravnim propisima i standardima Evropske unije. U sklopu određenih tema obrađuju se informacije o strateškim dokumentima i propisima na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i zahtevi odgovarajućih direktiva EU, odnosno poglavlja 27.

Ekološki dani Bora u okviru Programa podrške civilnom društvu u Srbiji u oblasti životne sredine (CSONnect) predstavljaju primenu Arhuske konvencije jer uključuju i javne rasprave o ekološkim politikama, zakonima i drugim dokumentima, što

pored informisanja i obrazovanja, odnosno podizanja ekološke svesti, obezbeđuje i učešće građana. Međunarodni i nacionalni ekološki dani obeležavaju se kroz različite načine edukacije građana – organizovanjem javnih tribina, okruglih stolova, diskusija, edukativnih izleta u očuvana i degradirana područja, ali i konkretnih akcija. U realizaciju ovih aktivnosti uključuju se zainteresovane organizacije civilnog društva, ustanove i institucije (zdravstvene ustanove, naučne i obrazovne i institucije kulture), kao i lokalna samouprava i javna preduzeća. Prilikom obeležavanja svakog od datuma, javnost se upoznaje sa globalnom temom i problemima u vezi sa stanjem i zaštitom životne sredine, akcijama na nivou međunarodne zajednice, a zatim se informiše i o nacionalnim i lokalnim nivoima rešavanja ekoloških problema. U okviru ovog programa više puta smo informisali građane o Arhuskoj konvenciji, njenom usvajanju i primeni, a najčešće povodom Svetskog dana edukacije za održivi razvoj, Svetskog dana životne sredine i Svetskog dana ekoloških pokreta. Ove godine u program Ekološki dani Bora uključili smo i naučne klubove učenika i studenata ekoloških smerova, formirane u okviru programa CSONnect, kao i princip rodne ravnopravnosti, odnosno veće

učešće žena u ekološkim aktivnostima. Uveli smo i nove aktivnosti, kao što su foto safari na područjima očuvane i degradirane prirode, terenska istraživanja i ekološke škole, pojačali medijsku kampanju preko društvenih mreža i uključili novinare u eko kampove, tribine i akcije u seoskim mesnim zajednicama.

Društvo mladih istraživača Bor program primene odredbi Arhuske konvencije sprovodi još od 2003. godine. On obuhvata sledeće brojne segmente – od informisanja javnosti o osnovnim odredbama Arhuske konvencije, preko edukovanja predstavnika poslovnog sektora, lokalne uprave, medija, naučno stručnih institucija i javnosti radi efikasnog uključivanja u proces donošenja odluka o posebnim aktivnostima, izradi planova, programa i politike u domenu životne sredine, pa sve do iniciranja brojnih javnih rasprava o strateškim procenama uticaja. Kao rezultat ovih aktivnosti i Društvo mladih istraživača Bor u sve većoj meri prihvачeno kao zainteresovana javnost na nacionalnom nivou.

Društvo mladih istraživača Bor je uz široko učešće građana učestvovalo u donošenju prvog Lokalnog ekološkog akcionog plana (LEAP) 2003. godine, da bi 2005. usvojili Okružni ekološki akcioni plan Borskog okruga, a 2013. izvršili reviziju LEAP Bor.

Klimatske promene

U Agendi održivog razvoja UN-a klimatske promene prepozname su kao jedan od prioriteta i definisane kroz Cilj 13 - preduzimanje hitne akcije u borbi protiv klimatskih promena i njihovih posledica. Opšti cilj EU je da globalno zagrevanje bude ograničeno na ispod 2°C u poređenju sa prosečnom temperaturom pred industrijskog perioda, kako bi se sprečio značajan negativan uticaj klimatskih promena i katastrofalnih globalnih promena životne sredine.

CILJEVI EU DO 2020

- smanjenje za **20% emisije gasova** sa efektom staklene bašte u odnosu na 1990.
- da **20% ukupno potrebne energije** bude proizvedeno iz obnovljivih izvora
- **20% povećanje energetske efikasnosti**

Opšti okviri politike EU u oblasti kvaliteta vazduha definisani su u Šestom akcionom programu u oblasti životne sredine. Prioritetne aktivnosti se odnose na sprovođenje međunarodnih obaveza definisanih Kjoto protokolom, smanjivanje emisija gasova staklene bašte u energetskom sektoru, transportu, industrijskoj proizvodnji i drugim privrednim granama. Jedan od definisanih prioriteta odnosi se na mere adaptacije na posledice klimatskih promena kao i na uključivane pitanja klimatskih promena u spoljnu politiku i politiku održivog razvoja EU. Kako bi se ojačala implementacija pitanja iz oblasti klimatskih promena osnovan je novi generalni direktorat za delovanje u oblasti klimatskih promena u februaru 2010. godine. DG CLIMA razvija i implementira EU sistem trgovine emisijama.

Najvažniji propis u sektoru klimatskih promena je Direktiva koja unapređuje i proširuje šemu trgovine emisijama GSB. Ovaj propis je omogućio razvoj evropskog tržišta za emisije gasova sa efektom staklene bašte za veće industrije čiji je cilj da se osigura da se mogu postići smanjenje emisija uz najmanje moguće troškove.

Politika borbe protiv klimatskih promena u Srbiji, u skladu sa standardima međunarodne zajednice, utvrđena je zakonima o ratifikaciji Okvirne konvencije UN o promeni klime, Kjoto protokolom, Doha amandmanom na Kjoto protokol i Sporazumom iz Pariza.

Kvalitet vazduha

Problemi kvaliteta vazduha sa kojima se suočava Srbija posebno su izraženi u gradovima i centrima privrednih aktivnosti zbog industrije, energetike, saobraćaja, korišćenja fosilnih goriva i drveta u domaćinstvima kao i sve učestalijih požari i eksplozije na sanitarnim i divljim deponijama kao posledica nedovoljno dobrog upravljanja. Zakonska osnova za oblast kvaliteta vazduha u Srbiji uređena je postojećom domaćom regulativom a krovni zakon u oblasti kvaliteta vazduha je Zakon o zaštiti vazduha.

Od 2005. opšti okviri politike EU u oblasti kvaliteta vazduha definisani su u Šestom akcionom programu u oblasti životne sredine a Tematska strategija o zagadživanju vazduha je ključni strateški dokument EU u ovoj oblasti koji definiše ciljeve za smanjivanje koncentracija zagadjujućih materija i naglašava značaj unapredavanja zakonodavstva u oblasti životne sredine i integracije pitanja kvaliteta vazduha u relevantne politike.

Najznačajniji propis za implementaciju Šestog akcionog programa EU o životnoj sredini u sektoru kvaliteta vazduha je Direktiva Evropske komisije o kvalitetu ambijentalnog vazduha i čistijem vazduhu za Evropu , koja postavlja standarde kvaliteta sa ciljem zaštite zdravlja ljudi. Ona predstavlja scenario kvaliteta vazduha do 2020. godine u pogledu finih čestica, „lošeg“ ozona, acidifikacije i eutrofikacije-cvetanja vode.

Direktiva o industrijskim emisijama reguliše pitanje industrijskog zagadjenja a obuhvata i Direktivu o nacionalnim kvotama emisija koja nalaže da svaka granična emisija koja je dozvoljena mora biti takva da obezbedi da su dostignuti standardi kvaliteta vazduha. U oblasti poljoprivrede uvedena je kontrola emisije amonijaka što je važno jer amonijak može biti prethodnik kiselih gasova na bazi azota, a taloženje amonijaka može da dovede do eutrofikacije u vodama.

U Srbiji i dalje ne postoji nacionalna strategija zaštite vazduha. Ključna Direktiva Evropske komisije je u najvećem delu, ne sasvim, transponovana u zakonodavstvo RS. Kvalitet vazduha obuhvaćen je u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja koja kao osnovnih zadatka u ovoj oblasti definiše očuvanje kvaliteta, a gde je primenljivo, i poboljšanje kvaliteta vazduha.

BILTEN

CSCconnect

IMPRESUM:

Direktorka programa: Zorica Korać
Menadžerka programa: Ivana Tomašević
Urednica: Marija Simić
Novinarke: Ljubica Gojić i Jelena Bulajić
Saradnica: Minja Marijanski
Dizajn i priprema za štampu: ADV studio
Telefon: (381-11) 3345-775; 3345-778
Kontakt: csonnect@rec.org
www.csonnect.rec.org
Facebook: @CSONnect
Twitter: @CSONnectSrbija

cscconnect